

**Fiatalokorú bűnelkövetők vizsgálata korai maladaptív sémák,
érzelemszabályozási nehézségek és mentalizáció tükrében**

Tartalomjegyzék

Bevezetés	1. oldal
Témafelvetés	1. oldal
Szakirodalmi áttekintés	
1. Elméletek a bűnelkövető személyiségről	2. oldal
1.1 Pszichoanalitikus elméletek a bűnelkövető személyiségről	2. oldal
1.2 Fejlődéslélektani elméletek a bűnelkövető személyiségről	4. oldal
1.3 Szociálpszichológiai elméletek a bűnelkövető személyiségről	5. oldal
1.4 Farrington elmélete a bűnelkövető személyiségről	6. oldal
1.5 Antiszociális személyiségzavar és a bűnelkövetés	7. oldal
1.6 Újabb kutatások	8. oldal
2. Fiatalkori agresszivitás kognitív megközelítése	9. oldal
3. Érzelemszabályozás	11. oldal
4. Sémaelmélet	12. oldal
4.1 Sémaelmélet kialakulása	12. oldal
4.2 Korai maladaptív séma	13. oldal
4.3 Korai maladaptív sématartományok	14. oldal
5. Mentalizáció	16. oldal
5.1 Mentalizáció és fajtái	16. oldal
5.2 Mentalizációs hibák	17. oldal
Vizsgálat	18. oldal
6. Vizsgálat célja	18. oldal
7. Hipotézisek	18. oldal
8. A vizsgálat bemutatása	19. oldal
8.1 A vizsgálat helye	19. oldal
8.2 A vizsgált minta	19. oldal
8.3 A vizsgálat módja	19. oldal
8.4 A vizsgálatban használt módszerek	20. oldal
8.4.1 Demográfiai kérdőív	20. oldal
8.4.2 Rövidített Young-féle sémakérdőív	21. oldal
8.4.3 Érzelemszabályozási Nehézségek Kérdőív	22. oldal

8.4.4 Mentalizációs Teszt	22. oldal
8.5 Eredmények	23. oldal
9. Vizsgálati eredmények megbeszélése	27. oldal
10. Következtetések és javaslatok	29. oldal
11. Összegzés	30. oldal
Irodalomjegyzék	30. oldal
Mellékletek	36. oldal

Bevezetés:

A Központi Statisztikai hivatal adatai szerint, az elmúlt 20 évben nagymértékben megnövekedett a fiatalok bűnelkövetők száma, 1990-ben 5155 jogerősen elítélt fiatal volt, 5 éven belül ez a szám több mint másfélszeresére nőtt: 1995-ben már 8717 fiatal elítéltet tartottak számon. A 2000-es évekre némiképp csökkent ugyan az elítéltek száma, de továbbra is magasnak mondható: 2000-ben 7524 jogerősen elítélt fiatal volt. Számuk a legutóbbi adatok szerint enyhén moderálódott, 2010-ben 6554 fiatal elítéltet számoltak. (KSH, 2011)

Ahogy a bűnelkövetők száma, úgy a visszaesők száma is megnövekedett az elmúlt években, így a fiatalok bűnelkövetőiből nem egy felnőttként is folytatja ezt az életutat.

Számos elmélet és kutatás igyekszik magyarázatot adni a bűnözés jelenségére, ezekre támaszkodva igyekeznek a börtönök, fegyházak és javítóintézetek pszichológusai és nevelői megvívni szélmalom harcaikat, hogy a bűnelkövetők ezen intézményeket elhagyva vissza tudjanak illeszkedni a társadalomba és felhagyjanak deviáns életmódjukkal. Kutatásom célja, hogy felhívjam a figyelmet a bűnelkövetők személyiségvizsgálatának a fontosságára, hiszen amennyiben ismerjük a bűnelkövetők személyiségét, képet kaphatunk arról, hogy miért és hogyan váltak bűnelkövetővé, illetve milyen terápiás és nevelési módszer lenne a legcélravezetőbb a számukra. (Boros és Csetneky, 2002)

Különösen fontosnak tartom a fiatalok bűnelkövetők vizsgálatát és nevelését, hiszen nekik még nem befejezett a személyiség fejlődésük, ebben a korban még plasztikusak, könnyen sodorhatóak, ezen jellemzőjük segítette bűnelkövetővé válásukat, hiszen így könnyebben belevihetőek egy-egy bűncselekménybe, ugyanakkor könnyebbé teszi nevelésüket és terápiájukat is.

Témafelvetés

Régóta érdeklődök a bűnelkövetők személyisége iránt, ez az érdeklődésem csak tovább nőtt mióta gyakornokként a Debreceni Javítóintézetben dolgozom. Interjúk készítése során felfigyeltem arra, hogy mennyire hasonlítanak ők a nem bűnelkövető társaikhoz, így felmerült bennem a kérdés, hogy miben különbözhetnek tőlük? Mi az, amitől valaki

bűnelkövetővé válik? Érdekelt mennyiben különbözött a korai gyermekkoruk, illetve, hogy vannak-e olyan személyiségbeli védőfaktorok, amelyek segítik elkerülni a bűnelkövetővé válást.

Szakirodalmi áttekintés:

1. Elméletek a bűnelkövető személyiségről

1.1 Pszichoanalitikus elméletek a bűnelkövető személyiségről:

A mélylélektani irányzatok közül elsőként **Freud** elméletében találhatunk magyarázatot a kriminális személyiség kialakulására. Freud személyesen nem tért ki a bűnözők pszichodinamikájára, de későbbi követői – **Alexander és Staub**- kidolgozták Freud elméletéből kiindulva az antiszociális személyiség kialakulásának 4 lehetséges útját:

1. Az ödipális komplexus rosszul megoldott, ezért a szülőkkel való identifikáció zavart lesz, így egy gyenge felettes én alakul ki a személyben, ami nem képes korlátok közé szorítani az ösztön-ént.
2. Mind, az ödipális komplexus, mind a szülőkkel való identifikáció zavartalan, azonban a szülők antiszociálisak így a velük való identifikáció révén gyenge felettes-én alakul ki, ami nem képes gátat szabni az ösztöntörekvéseknek.
3. Az extrém formában erős ösztön-énnel rendelkező személyek közül kerülnek ki – Freud dinamikája alapján- a pszichotikus, illetve pszichopata bűnözők, abban az esetben, ha a személy énje, illetve felettes-énje nem képes megbírkózni a túlzóan erős ösztön-énnel.
4. Túl szigorú és merev felettes én esetén az egyén állandó látszólag ok nélküli, irreális büntudat állapotában van. Ezt a tárgyaltan feszültséget csökkenti, ha bűncselekmény elkövetése révén okot ad az állandó büntudat érzésének. (Alexander és Staub, 1928, idézi Popper, 1970)

Aichorn ugyancsak Freud elméletét vitte tovább, de ő a személyiség fejlődésében bekövetkezett fixációra helyezi a hangsúlyt, illetve külön kifejti elméletét fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkoztatva. Elmélete szerint, mind a túlzott szeretet, mind a túlzott

szigor okozhat problémát az egészséges fejlődésben és vezethet fixációhoz. A családi környezetben megtapasztalt túlzott fegyelem és szigor alapjaiban zavarhatja meg a szülőkkel való identifikációt ezzel regresszióban tartva az egyént, mely agresszív cselekedetekbe futhat ki. Ugyanakkor a túlzott szeretet és túlvédő magatartás is okozhat egyfajta infantilis regressziót, hiszen a családi meleghez képest minden más környezet fagyosnak, minden más emberi kapcsolat bántónak értelmezhető, mely könnyen vezethet konfliktushoz az egyén és környezete között. (Aichorn, 1931, idézi Popper, 1970)

Adler modelljében a kriminális személyiség kialakulásáért döntően a környezet tehető felelőssé. A kriminalitásra a csökkentértékűség érzésével szembeni túlkompenzálásként tekint. A gyermekkor sajátosságaiból fakadó természetes érzés a kisebbségi érzése, melynek megszüntetése vagy szocializált kompenzációs formáinak a kialakítása a nevelési helyzettől függ. Tehát a kriminális személyiség kialakulása főként a környezeti ártalmak miatt van, ilyen környezeti ártalom az érzelmi ridegség, brutalitás illetve minden olyan helyzet, melyben a gyermek kiszolgáltatott, elnyomott szerepet tölt be. Ezek alapján tehát a kriminalitás nem más, mint a felfokozott kisebbségi érzés agresszív kompenzációs kísérlete. (Adler, 1997)

Szondi elmélete szerint az egyén az ösztöntörekvéseire megtalálhatja a szociálisan elfogadott kiélési módokat, azonban ha ez nem sikerül neki, akkor patológus megoldásokra van szüksége. Három fajta patológus kiélési formája lehet az ösztöntörekvéseknek: neurózis, pszichózis vagy kriminalitás. A kriminalitás lényegében az agresszív út, mely során a személy szembe fordul a társadalmi közösséggel, melyet az ösztöntörekvései útjában álló gátként él meg. (Szondi, 1987)

György Júlia elmélete szerint a kriminalitás multifaktoriális okokra vezethető vissza, melyeknek két csoportja különíthető el:

1. Biológiai diszpozíciók
2. Pszichoszociális ártalmak, ezen belül is külön kiemeli a nevelési helyzet által okozott traumák fontosságát. Ezek következményeként sérül az egyén érzelmi-indulati élete, mely agresszív feszültségeket eredményezhet. (György, 1967)

1.2 Fejlődéslélektani elméletek a bűnelkövető személyiségről:

Piaget a bűnelkövető személyiség eredetét az erkölcsi fejlődés zavarában látja. A gyermek fejlődése legelején még egocentrikusan látja a világot, a felnőtté válás során, erkölcsi vonatkozásban ezt az egocentrikus világképet váltják fel a szociális motívumok. Az erkölcsi értékek belsővé válásának alapja a korai interperszonális kapcsolat, amelyben a gyermek olyan emberekkel van kapcsolatban, akiknek magatartásmintáit elfogadja, vagyis respektábilis személyekké válnak. A gyermek respektábilis személyhez való kapcsolatát érzelmi kettőség jellemzi: szeretet, illetve a szeretet elvesztésétől való félelem. Olyan személy, akinek a szeretete teljesen feltétel nélküli, nem válik respektábilis személlyé, hiszen ilyen személlyel szemben nem lenne következménye a szabályok áthágásának. Piaget elmélete szerint 3 módja van az antiszociális személyiség létrejöttének:

1. Nincs respektábilis személy a teljes feltétel nélküli szeretet miatt.
2. Nincs respektábilis személy a hozzá közel állók rideg, kegyetlen bánásmódja miatt.
3. A respektábilis személy maga is antiszociális, nem elfogadott normákat közvetít.

(Piaget, 1932, idézi Atkinson és mts, 2005)

Kohlberg Piaget elméletét kiterjesztette és ő az erkölcsi fejlődést már egy élethosszig tartó folyamatnak írta le. Az erkölcsi fejlődést három szintben, illetve hat szakaszban írja le:

I. szint: Prekonvencionális erkölcs:

1. szakasz: Heteronóm erkölcs: A szabály betartása csak a büntetés elkerülése miatt történik, tekintélynek engedelmeskedik.
2. szakasz: Individualizmus, instrumentális erkölcs: szabályokat csak akkor követi, ha érdekében áll. Társas nézőpontja szerint minden ember a saját érdekei alapján cselekszik.

II. szint: Konvencionális erkölcs:

3. szakasz: Kölcsönös személyközi elvárások, viszonyok és személyközi igazodás: az egyén igyekszik megfelelni a társadalmi szerepének, hogy elkerülje mások helytelenítését. Figyel arra, hogy megőrizze mások megbecsülését, bizalmát.
4. szakasz: Társadalmi rendszer és lelkiismeret: Betartja a társadalmi szabályokat, hogy elkerülje az áthágással járó büntudatot.

III. szint: Posztkonvencionális erkölcs:

5. szakasz: Társadalmi szerződés: Az egyén viselkedését az általánosan elfogadott társadalmi elvek vezérlik, hogy megőrizze mások megbecsülését és önértékelését.
6. szakasz: Egyetemes etikai elvek: Saját maga által választott, kialakított etikai elveket követ az egyén, melyek az igazságosság egyetemes elvein alapulnak.

Kohlberg szerint a bűnelkövetők nagy része prekonvencionális szinten van az erkölcsi fejlődésben, ugyanakkor ez, önmagában még nem vezet bűnelkövetéshez, csupán más tényezőkkel társulva, mint például a társadalmi kötődések megléte vagy hiánya. (Kohlberg, 1967, idézi Cole, Sheila, 2006)

1.3 Szociálpszichológiai elméletek a bűnelkövetésről:

Racionális választás elmélete: Ez az elmélet a várható haszon és költségek közötti mérlegelés utáni racionális választásként kezeli a vagyon elleni bűncselekményeket. Tehát ezen elmélet szerint a bűnelkövető mérlegeli mind a várható anyagi nyereséget, mind a lebukás esélyét mielőtt döntene hogy végre hajtja-e a bűncselekményt. Ugyanakkor valószínű, hogy a bűnelkövetők csak kis hányada mérlegel, akkor is elbagatellizálva a lebukási kockázatot. (Andorka, 2000)

Kulturális elméletek: Ezen elméletek abból az elképzelésből indulnak ki, hogy minden kultúra eltérő normákkal és értékekkel rendelkezik, melyek szabályozzák az adott kultúrában élő ember viselkedését. A kulturális elméletek szerint azokban a kultúrákban gyakoribbak a deviáns viselkedések, melyek kevésbé szigorúan szabályozzák, esetleg eltörik ezeket a viselkedés módokat. (Andorka, 2000)

A kulturális elméletek közé soroljuk a chicagói iskola bűnözéselméletét is. Ezen elmélet szerint azok a személyek, akik környezetük révén (család, barátok) gyakrabban kerülnek kapcsolatba bűnözőkkel nagyobb valószínűséggel válnak maguk is azzá. Elméletüket egy megfigyelésre alapozták, ahol azt látták, hogy a megfigyelt város bizonyos területeire központosult a bűnözés és az ezen kerületekbe beköltözők is átvették a bűnözésre való hajlandóságot a régi lakosságtól. (Andorka, 2000)

Anómiaelméletek: ezen elméletek a makrotársadalom jellemzőivel igyekeznek magyarázni a deviáns viselkedéseket. Durkheim szerint a nagy megrázkódtatással járó

társadalmi változások feszültséget teremtenek a társadalmon belül, ez a feszültség norma és értékzavart okoz, aminek következtében megnő a szocializációs zavarok gyakorisága. (Andorka, Buda és Cseh-Szombathy, 1974)

Durkheim elméletét Merton gondolta tovább. Merton megfigyelte, hogy a társadalom rétegeiben lefelé haladva egyre gyakoribb a bűnözés. Merton ezt azzal, magyarázta, hogy minden társadalomnak van egy általánosan elfogadott célja (például a vagyonszerzés), illetve vannak a cél eléréséhez elfogadott eszközök (tanulás, munka, takarékoság), a társadalom alsóbb rétegeiben levők azonban ezen eszközökkel csak mérsékelten rendelkeznek így kevesebb az esélyük a cél elérésére. Ez feszültséget kelt, melynek egyik kiélési formája a bűnözés. (Andorka, 2000)

1.4 Farrington elmélete a bűnelkövető személyiségről:

Farrington egy olyan személyiségelméletet vázolt fel, melyben azt nézi, hogy milyen külső és belső hatások, illetve kényszerek valószínűsítik a bűnelkövetővé válást, ezt a valószínűséget kriminális potenciálnak nevezi. Elmélete szerint a kriminális potenciál már fiatal korban kialakul és viszonylag állandó vonásként meghatározza a viselkedést. Elmélete longitudinális vizsgálaton alapul, melyben 400 londoni fiú/férfi vett részt 8 és 32 éves koruk között, a vizsgálatot évente ismételve. Farrington a következő faktorokat vizsgálta:

- Intelligencia és kognitív faktorok
- Személyiség és impulzivitás
- Családi hatás
- Társak hatása
- Iskolai hatás
- Szituatív tényezők

Ezen faktorok alapján hozta létre az antiszociális tendenciával jellemezhető személy modelljét:

- Energetizáló faktorok:
 - Hosszútávon ható tényezők: anyagi javak utáni vágy, baráti csoportokban elfoglalt státusz, izgalomkeresés (ez erősebb a szegény családokban, hiszen ott a környezet ingerszegényebb, illetve ezen családok általában az azonnali kielégülést preferálják a hosszabb távú célokkal szemben)

- Rövid távon ható tényezők: unalom, provokáció, frusztráció, alkohol, düh
- Irányító faktorok: azt fejezik ki, hogy az egyén rövid és hosszú távú motivációinak megvalósítása során mennyire hajlamos társadalmilag elfogadott, illetve antiszociális megoldások használatára. ezeket a preferenciákat nagy mértékben meghatározza a társadalmi helyzet, az adottságok valamint a szocializáció.
- Gátló tényezők: A szociálisan elfogadott értékek és normák szociális tanulás révén alakulnak ki a szocializáció során, ezek a szociálisan elfogadott értékek és normák gátolják a bűnelkövető magatartás létrejövését. Farrington szerint a bűnelkövető személyiség nem megfelelően szocializálódott így ezek a gátló tényezők részlegesen vagy teljesen hiányoznak.
- Döntéshozatal: Kriminális potenciállal rendelkező személy esetében, az hogy létrejön-e a bűnelkövető magatartás függ a siker valószínűségének szubjektív megítélésétől, a költség-haszon elemzéstől valamint a helyzettől. (Farrington, 1990)

1.5 Antiszociális személyiségzavar és a bűnelkövetés

Az antiszociális személyiség kialakulása során két jellegzetes folyamat figyelhető meg: Az első, hogy az ilyen személyek minden kapcsolattól és úgy általában az érzelem teli helyzetektől távol tartják magukat. A másik folyamat, az elsővel párhuzamosan zajlik, mely során az egyén szadisztikusan igyekszik másokkal kapcsolatot kialakítani azért, hogy hatalommal rendelkezzen felettük. (Meloy, 1988)

Jellemző az antiszociális személyiségre a morális, erkölcsi érzék teljes hiánya, ezáltal az egyetlen értékrendszer számukra az agresszió. (Kernberg, 1984) Agressziójukat növeli, hogy jellemzően impulzív személyek. (Gabbard, 2008)

A moralitás hiánya, a magas agresszió szint, illetve az impulzivitás miatt az antiszociális személyiségzavar általában bűnelkövető magatartással jár együtt. Ugyanakkor fontos kihangsúlyozni, hogy az antiszociális személyiségzavart 18 éves kortól diagnosztizálhatjuk, azonban a felnőtt bűnelkövetők sem szenvednek mindannyian antiszociális személyiségzavarban, annak ellenére, hogy jellemzi őket az antiszociális magatartás. (Gabbard, 2008)

Attól függően, hogy milyen diagnosztikai kritériumokat veszünk alapul változik a bebörtönözött bűnelkövetők közt levő antiszociális személyiségzavarosak aránya. A DSM-IV kritériumai szerint a bebörtönözött bűnelkövetők 50-80%-ánál diagnosztizálható az

antiszociális személyiségzavar. (Hare, 1983; Hart és Hare, 1998) Azonban olyan diagnosztikai kritérium esetén, mely az antiszociális személyiségzavarban a pszichopátiára helyezi a hangsúlyt, ez az arány nagy mértékben megváltozik. Ebben az esetben már a börtönben levő bűnelkövetők mindössze 25%-át minősíthetnénk antiszociális személyiségzavarosnak. (Hare, Hart és Harpur, 1991)

1.6 Újabb kutatások a bűnelkövető személyiséggel kapcsolatban:

Összességében elmondhatjuk, hogy a legújabb kutatások e témában –a régi elméletekkel szemben- nem próbálkoznak átfogó személyiségelméletet létrehozni. Mind a nemzetközi, mind a hazai kutatások olyan faktorok feltárására törekednek, melyek valószínűsítik a bűnelkövetés létrejöttét, avagy épp ellenkezőleg védőfaktorként szolgálnak a bűnelkövetői életúttal szemben.

Egy 1999-es tanulmány szerint melyben a játékszenvedély, a személyiség illetve a szociális kapcsolatok hatását vizsgálták a bűnelkövetésre nézve, mind a személyiség, mind a játékszenvedély közvetlen módon meghatározza a bűnelkövetést, míg a szociális kapcsolatoknak csupán közvetett hatása van. A tanulmány eredményei szerint a játék addikciónak, és úgy általában az addiktív magatartásnak nagyobb előrejelző hatása van a bűnelkövetésre nézve, mint a személyiségnek. (Meyer és Stadler, 1999)

Egy 2003-as finn tanulmány a korai szeparáció előrejelző hatását vizsgálta a felnőttkori kriminalitásra nézve. Közel 3000, 1945 és 1965 között született személyt vizsgáltak, mindannyian közvetlen születésük után egy időre el lettek választva a családjuktól, az ott előforduló tuberkolózis miatt. A szeparáció ideje átlagosan 7 hónap volt. A vizsgálat eredményeként azt találták, hogy bár nagyon enyhén, de előrejelezheti a korai szeparáció a felnőttkori bűnelkövetést. (Maki és mts, 2003)

Egy 2006-os tanulmány azt vizsgálja, hogy a szülői gondoskodás hiánya hogyan befolyásolja a bűnelkövető személyiség kialakulását. Eredményeik szerint a szülői gondoskodás hiánya, nem csak a nevelés, hanem a modell személlyel való azonosulás által is alacsony önuralmat és agresszív attitűdöt alakít ki, melyek bűnelkövetői magatartáshoz vezethetnek. (Unnever, Cullen és Agnew, 2006)

A javítóintézetekkel, és úgy általában a fiatalkorú bűnelkövető személyiséggel kapcsolatban viszonylag kevés kutatás készült az utóbbi időben.

Lénárd és Rácz vizsgálta a javítóintézetek hatásait és azt találták, hogy a javítóintézeti nevelés felbecsülhetetlen értékű, hiszen a közvetített értékek nyomán az ott nevelkedőkben kialakul az igény és szándék a társadalomba való integráció iránt. Ugyanakkor rámutattak, arra, hogy ez az integráció –főleg a nehéz helyzetben nevelkedett, és oda visszakerülők számára- gyakran kudarcba fullad, hiszen az addig támogatott fiatal újra sikertelenséggel találja szembe magát, így könnyen válnak visszaesőkké. Megoldásként a lépcsőzetes kiléptetés lehetőségét veti fel Lénárd és Rácz, melyre sajnos jelen keretek között nincs lehetőség Magyarországon. (Lénárd és Rácz, 2004)

Solt Ágnes a fiatalkori bűnözés szocializációs hátterét vizsgálta, azt nézte azonosíthatók-e olyan életutak, melyek hajlamosítanak a bűnelkövetésre. Az adatokat mély interjú során nyerték, melyekből a következő veszélyeztetett életutakat kapták:

- Túlszabályozott közegből engedékenybe kerülés
- Engedékeny közegből túlszabályozottba kerülés
- Törődés hiánya
- Verés és agresszió a családban

(Solt, 2007)

Kerezsi több mint 2000 fő bevonásával vizsgált 7., 8. illetve 9. osztályos tanulókat. Vizsgálatában megállapította, hogy a bűnelkövetésbe való belépési életkor átlag 12-14 éves korra tehető. Erőszakos cselekményeket pedig jellemzően 15-16évesen követnek el először a fiatalok. Kutatásából kiderül, hogy a gyerekek háromnegyede nem követett el semmilyen bűncselekményt, mégis igen magas ebben az életkorban az erőszak elfogadottsága. A válaszolók több mint negyven százaléka egyetértett azzal, hogy az erőszak a férfi érvényesülés eszköze, míg tizenegy százalék igazat adott annak az állításnak, hogy erőszakosnak kell lenni, ahhoz, hogy mások felnézzenek az emberre. (Kerezsi és Parti, 2008)

2 Fiatalkori agresszivitás kognitív megközelítése

Az óvodás korban megnövekedett agresszió szocializáció folyamán átalakul és a gyermek megtanulja késztetéseit késleltetni vagy szocializált formában kiélni. Ha a szocializációs folyamat zavart szenved, akkor agresszív viselkedészavar alakulhat ki, mely deviáns viselkedéshez vezethet. Az agresszív viselkedészavar kezelésében nagy sikereket lehet elérni kognitív viselkedésterápiával, abban az esetben, ha a zavar nem ölt extrém formát, illetve a

kliens intellektusa legalább átlagos. Az agresszív viselkedészavar kognitív viselkedésterápiájának négy egymásra épülő stratégiája van:

- A düh jeleinek felismerése: Vannak bizonyos élettani változások, előre jelzik a düh megjelenését. A terápia ezen részében a terapeuta igyekszik megtanítani ezen jelek felismerését. Amennyiben sikeresen megtanulja az egyén a düh előjeleinek felismerését, akkor próbálkozhat a gondolatai elterelésével, vagy a helyzetből való kilépéssel.
- A figyelem elterelése: Az impulzuskontroll zavarával küzdőknél a fő cél mindig az, hogy megtanítsuk az egyént, hogy ne legyenek dühösek és hogyan fogadják el, ha valami nem úgy történik, ahogyan ők szeretnék volna. A figyelem elterelésének lényege, hogy az egyén nem a dühöt kiváltó eseményre gondol. Érdekes ilyenkor az élete egy örömteli eseményét felhoznunk és megtanítani arra, hogy ezzel az emlékekkel terelje el a figyelmét. Ilyenkor az egyén időt nyer, ez a pár másodperc pedig már elég lehet ahhoz, hogy ne robbanjon ki a dühe.
- A dühöt kiváltó esemény imaginációja és feszültségmentesítése: A terapeuta elképzelteti a dühöt kiváltó eseményt, annyira részletesen, amennyire csak lehetséges, majd hagyjuk, hogy átélje az élményt, végül felszólítjuk, hogy igyekezzon megnyugtatni magát. Amennyiben képes volt magát megnyugtatni, akkor vannak nyugtató gondolatai, a későbbiekben részletesen leírhatja, gyakoroltatja vele a terapeuta. Így megtanulja, hogyan lehet a dühével adaptív módon megbirkózni.
- „Állj meg és gondolkodj” módszer: ez a módszer azon alapszik, hogy az agresszió csökken, amennyiben az egyén elgondolkodik rajta, mielőtt cselekedne. Ha a késztetést nem fordítja át rögtön cselekvésbe, hanem legalább néhány másodpercet gondolkodik, akkor megjelenhetnek olyan közbülső változók – tervezés, bűnbeltetés, következmények mérlegelése – melyek csökkentik az agressziót és meggátolhatják a kijátszását.

A fent említett terápiás stratégiák hatékonynak bizonyultak enyhe agresszív viselkedészavarban szenvedő átlagos intellektusú gyermekeknél és fiataloknál, más az helyzet azonban az súlyos agresszív viselkedészavarral rendelkezőknél. Súlyos agresszív viselkedészavarosok kevesebb önmegnyugtató stratégiával rendelkeznek, ezért az „állj meg és gondolkodj” módszer tovább növelheti az agressziójukat. Hasonló módon növeli

az agressziót ha arra szólítjuk fel, hogy igyekezzon empatizálni az őt frusztráló féllel. A saját érzelmek felismerése, az önmonitorozás azonban mind enyhe, mind súlyos viselkedészavarral küzdőknél csökkentette az agressziót.

A terápia sikerességét növelheti még a megfelelő jutalmazás. amennyiben már első alkalommal úgy építjük fel a terápiát, hogy alkalom legyen a jutalmazásra, ez a kezdeti siker tovább motiválhatja a gyermeket a pozitív magatartásra. Ugyancsak a sikert növeli, ha a gyerekkel vagy fiatallal közösen találjuk ki a megfelelő magatartást, majd azt minden megjelenésénél megerősítjük, a nem megfelelő magatartást pedig korrigáljuk.

(Mórotz és Perczel, 2010)

3 Érzelemszabályozás

Azokat a képességeket, stratégiákat és viselkedésmódokat, melyeknek segítségével az érzelmek megjelenése és átélése kontrollálható érzelemszabályozásnak tekintjük. (Lakatos, 2011)

Az érzelemszabályozás lehet automatikus vagy irányított, tudatos vagy tudattalan és hatást gyakorolhat az érzelemlétrehozási folyamat számos pontján. (Kököneyi, 2008)

Az érzelemszabályozás tompíthatja, felerősítheti vagy fenntarthatja az adott érzelmet, attól függően, hogy mi az egyén célja. (Gross és Thompson, 2006)

Az érzelemszabályozás már kora gyermekkorban elkezd kialakulni, mely során az anyai tükrözés kulcsfontosságú szeretet kap. A születést követően az anya és gyermeke egy szoros kommunikációs rendszert alkot, melyben az anya interakcióinak meghatározó szerepe van a gyermek érzelemszabályozásában. Ebben a korai időszakban a gyermek még nem rendelkezik megfelelő képességekkel, hogy szabályozni tudja az őt elárasztó testi érzeteket, érzéseket, az anya optimális esetben ezeket a képességeket pótolja. Az anya megfelelő esetben a gyermek érzelmeit látva először felnagyítva, eltúlozva visszatükrözi őket, majd szabályozza azokat. A torzítással megjelölt érzelem és a gyermek belső állapota közti együtt járás eredményeképpen a gyermek magának fogja tulajdonítani az anya arcán látott érzelmet. (Fonagy, Gergely, Jurist és Target, 2002; Gergely és Watson, 1998)

Amennyiben az anya érzelemtükröző képessége nem megfelelő akkor pszichopatológiához vezethet. Az érzelemtükrözésnek két fajta deficitje lehet:

1. Perceptuális jelöltség hiánya:

Az anya a gyermek érzelmeit megfelelően érzékeli, értelmezi, de azokat jelölés, torzítás nélkül jeleníti meg. Az érzelem nem különül el az anyától, a gyermek pedig nem fogja a saját belső állapotához társítani azt. Az ilyen érzelmi tükrözés a gyermek önészlelésének önkontrolljának a deficitjéhez vezethet.

2. Eltorzított szülői tükrözés:

Az érzelmi tükrözés megfelelően jelölt, azonban a tükrözött érzelem nem egyezik meg a gyermek belső állapotával. A gyermek a tükrözött érzelmet sajátjaként fogja fel, így olyan állapotot fog magának tulajdonítani, mely inkongruens a belső állapotával.

(Fonagy, Gergely, Jurist és Target, 2002; Gergely és Watson, 1998)

Az évek múlásával folyamatosan csökken a környezet szerepe az érzelemszabályozásban, - ugyanakkor a szociális támasz még felnőtt korban is fontos szerepet játszik benne- és az implicit érzelemszabályozás válik dominánssá. (Lakatos, 2011)

Az érzelemszabályozási nehézségek viselkedési problémák megjelenéséhez vezethetnek. Antiszociális viselkedéssel kapcsolatban az érzelemszabályozás deficitjét mutatták ki, ez a deficit megjelenhet mind gyenge mind túlzottan erős érzelemszabályozásban. A kontroll hiánya a nyílt agresszív, impulzív viselkedésmódok megjelenését teszi lehetővé, míg a túlkontrollált, rigid személy erős frusztráció hatására kontrollt veszthet, így utat engedve agresszív indulatainak. (Boros és Csetneky, 2002)

4 Sémaelmélet

4.1 Sémaelmélet kialakulása

Dr. Jeffrey Young sémaelmélete a kognitív viselkedésterápián alapszik. A kognitív viselkedésterápiák rövidek (kb. 20 alkalom), melyek során a paciens aktuális problémájának a megoldására, a tünetek kezelésére törekszenek. Ezzel a módszerrel számos paciens meggyógyul, ugyanakkor sokan nem reagálnak jól a hagyományos kognitív viselkedésterápiára. Általában azoknál nem, vagy kevésbé hatásos a kognitív viselkedésterápia, akiknél személyiségzavar vagy személyiségproblémák húzódnak meg a háttérben. A személyiségproblémával küzdő paciensek pszichológiailag rugalmatlanabbak,

csak átmenetileg vagy egyáltalán nem reagálnak a viselkedésterápiás technikákra. (Beck, Freeman és Davis, 2004)

A kognitív viselkedésterápia kudarcaiból kiindulva alkotta meg Young a sématerápiát, mely a kognitív viselkedésterápiára épül, ugyanakkor magában foglalja a pszicholanalitikus, tárgykapcsolati, Gestalt és kötődési iskolák elemeit is. Időtartama pacienstől és problémától függően lehet akár rövid és hosszú is. Nagy hangsúlyt fektet a pszichológiai problémák gyermekkori eredetének a feltárására, aktív imaginációs technikákra, a paciens-terapeuta kapcsolatra, valamint a maladaptív megküzdési stílusokra. (Young, Klosko és Weishaar, 2010)

A sématerápia hatékonyan alkalmazható olyan I. és II. tengelyen diagnosztizált zavarok kezelésére, melyek háttérében életem áthúzódó személyiségproblémák állnak. Jó alkalmazhatóságát bizonyították már szerhasználok visszaesésének megelőzésében, illetve bűnelkövetőkkel való munka során is. (Young, Klosko és Weishaar, 2010)

4.2 Korai maladaptív séma

Young elmélete szerint a gyermekkorban kialakult sémák alapvetően határozzák meg a személyiségünket, amennyiben ezek a sémák maladaptívak, akkor személyiségzavarhoz, személyiségproblémához vezethetnek. A korai maladaptív séma olyan átfogó téma vagy mintázat, amely emlékeket, érzelmeket, kogníciókat és testi érzeteket tartalmaz, gyermek, vagy serdülőkorban alakul ki, egész életem át finomodik és jelentős mértékben diszfunkcionális. (Young, Klosko és Weishaar, 2010)

A korai maladaptív sémák nem mindegyike származik gyermek vagy serdülőkori traumából, a legtöbb séma rendszeresen ismétlődő káros élmények következtésben alakul ki. A sémák jól tükrözik a gyermekkori környezetet, melyben még adaptívak voltak, az által válnak maladaptívvá, hogy a paciensek sémáikat későbbi interakcióikban is fenntartják. A korai maladaptív sémák egymástól eltérhetnek súlyosságukban: minél súlyosabb egy séma, annál több olyan szituáció van, melynek során aktiválódik. (Young, Klosko és Weishaar, 2010; Unoka, 2007)

Young elmélete szerint a kora maladaptív sémák 5 alapvető érzelmi szükséglet mentén alakulhatnak ki:

1. Biztonságos kötődés szükséglete

2. Autonómia és kompetencia szükséglete
3. Jogos igények és érzelmek kifejezésének szabadsága iránti szükséglet
4. Spontaneitás és játék szükséglete
5. Reális keretek és önkontroll szükséglete

Ezen alapvető szükségletek mindenkiben jelen vannak, erősségük azonban egyénenként eltérő. Amennyiben ezen szükségleteket nem megfelelően elégíti ki a gyermek környezete, abban az esetben ezek nyomán 19 korai maladaptív séma alakulhat ki, melyeket a betöltetlen érzelmi szükséglet alapján 5 sématartományba sorolunk. (Young, Klosko és Weishaar, 2010)

4.3 Korai maladaptív sématartományok

1. Elszakítottság és elutasítottság sématartomány: azoknál a személyek, akiknél az ebbe a sématartományba tartozó sémák aktívak nem tudnak megfelelően és biztonságosan kötődni a másikhöz. Úgy gondolják, hogy a valakihez tartozás iránti vágyuk, a biztonság, szeretet és gondoskodás igényük nem fog kielégülni. Az ide tartozó sémák háttérében instabil családi viszonyok, abuzív, rideg, elutasító családi környezet. Gyakran a család izolálódva van a környezetétől. Azok a személyek, akiknek ezen sémái aktívak általában traumatikus gyermekkorral rendelkeznek, felnőttként önpusztító kapcsolataik vannak. Ebbe a sématartományba az alábbi sémák tartoznak:
 - Elhagyatottság és instabilitás séma
 - Érzelmi depriváció-érzelemmegvonás séma
 - Bizalmatlanság-abúzus séma
 - Csökkentértékűség-szégyen séma
 - Társas izoláció elidegenedettség séma
 - Elutasítottság érzés séma
2. Károsodott autonómia és teljesítőképeség sématartomány: Azon személyek, akik ebbe a sématartományba tartozó sémákkal rendelkeznek úgy érzik nem képesek családjuktól függetlennedni, illetve környezetük is meg szeretné akadályozni abban, hogy leváljanak a szülőkről és önálló, független életet alakítsanak ki. A család részéről gyermekkorban mind a túlzott elhanyagolás, mind a túlféltő magatartás okozhatja az ide tartozó sémák kialakulását, hiszen mindkét esetben aláássák a szülők a gyermek

önbizalmát és nem támogatják önálló törekvéseit. A károsodott autonómia és teljesítőképesség sématautományba az alábbi sémák tartoznak:

- Dependencia-inkompetencia séma
- Sérülékenység-veszélyeztetettség séma
- Összeolvadtság-éretlenség séma
- Kudarca ítélttség séma

3. Határok károsodott volta sématautomány: Azon személyek, akiknél az ide tartozó sémák aktívak nehezen képesek mások jogainak a tiszteletben tartására, együttműködésre, reális célok felállítására, mert nem alakítottak ki maguknak megfelelő belső korlátokat az önfegyelem, illetve a kölcsönösség terén. Ezen személyek gyakran tűnnek önzőnek, felelőtlennek vagy elkényeztetnek. Gyermekkori háttere, hogy a szülők nem várták el tőlük, hogy betartsák a szabályokat. Ebbe a sématautományba az alábbi sémák tartoznak:

- Feljogosítottság-grandiozítás séma
- Elégtelen önkontroll-önfegyelem séma

4. Kóros másokra irányultság sématautomány: Azon személyek, akiknél az idetartozó sémák aktívak túlzóan alkalmazkodnak környezetük szükségleteihez, háttérbe szorítva ezzel sajátjaikat, azért, hogy cserébe elismerést kapjon, fenntartsa az érzelmi kapcsolatait, illetve elkerülje a lehetséges büntetéseket. Gyermekként gátolva volt számukra, hogy természetes hajlamaikat kövessék, folyamatos külső irányítás alatt álltak. Az ilyen családokban a szeretet, elfogadás és figyelem gyakran feltételhez kötött. A kóros másokra irányultság sématautományba az alábbi sémák tartoznak:

- Behódolás séma
- Önfeláldozás séma
- Elismerés hajszolás séma

5. Aggályosság és gátlás sématautomány: Az ide tartozó sémákkal rendelkező személy túlzott hangsúlyt fektet a spontán érzések és impulzusok korlátozására. Gyakran hajlandóak lemondani társas kapcsolataikról, saját boldogságukról, önkifejezésről azért cserébe, hogy megfeleljenek merev belső szabályaiknak és az etikai normáknak. Ezen személyek családja szigorú, követelő és büntető volt. A család fő értékei a

tökéletesség, a kötelesség és a szabálykövetés volt. Az ide tartozó sémák a következők:

- Negativizmus-pesszimizmus séma
- Érzelmi gátoltság séma
- Könyörtelen mércék-hiperkritikusság séma
- Büntető készenlét séma

(Unoka és mts, 2004; Young, Klosko és Weishaar, 2010)

5. Mentalizáció

5.1 Mentalizáció és fajtái

A mentalizáció során mind a saját, mind a másik mentális állapotára figyelünk, miközben implicit vagy explicit módon tisztában vagyunk azzal, hogy ezek csupán mentális állapotok, és mint ilyenek a számtalan lehetséges nézőpontok közül csupán egy fajta nézőpont reprezentációi. (Allen, Fonagy és Bateman, 2011)

A mentalizáció és az öntudat szorosan összefonódott, így nélküle elképzelhetetlen az önszabályozás és az érzelmekkel való megküzdés. Másokkal való kapcsolatunkat is nagy mértékben befolyásolja a mentalizációs képességünk, elengedhetetlen például a biztonságos kötődés fenntartásához. (Allen, Fonagy és Bateman, 2011)

A mentalizációt több módon lehet csoportosítani:

- Tartalom alapján a mentalizáció szólhat érzésekről, gondolatokról, vágyakról, szükségletekről vagy akár hallucinációkról és téveszmékről is. (Allen, Fonagy és Bateman, 2011)
- Kifejeződés szintjén beszélhetünk explicit vagy implicit mentalizációról. Explicit mentalizáció szimbólumokon keresztül történik, ilyenkor kibeszéljük, kiírjuk magunkból mentális állapotainkat, vagy megjelenítjük azokat egy festményben, szoborban, rajzban. (Allen, Fonagy és Bateman, 2011) Az explicit mentalizáció tudatos, ezzel szemben az implicit mentalizáció automatikus és tudattalan. az implicit mentalizáció olyan megérzések, intuíciók melyeket helyzetekkel és személyekkel kapcsolatban tapasztalunk. (Satpute és Lieberman, 2006)

- Mentalizáció tárgya lehet saját magunk, vagy mások. Saját magunkra irányuló mentalizáció egyrészt érzéseink tudatos átélését, másrészt attitűdjeinkről, szokásainkról, érzéseinkről, elveinkről és hiedelmeinkről és ezekhez hasonló mentális állapotokról való tudást jelenti. Másokkal kapcsolatban az alapján tudunk, hogy belátjuk mindenki elmeműködése alapvetően hasonló. (Moran, 2001)
- Mentalizálhatjuk mind a jelenlegi, mind az elmúlt és a jövőbeli mentális állapotainkat. Bár legtöbb esetben a jelenlegi mentális állapotainkra vonatkozik a mentalizáció, azonban a múltbeli és jövőbeli mentális állapotaink mentalizációja is hasznos lehet. A pszichoterápia például gyakran dolgozik azzal a módszerrel, hogy múltbeli mentális állapotainkat új jelentéssel ruházza fel. Jövőbeli állapot mentalizációjáról akkor beszélünk, ha elképzeljük, hogy mi magunk vagy egy másik személy hogyan érezné magát bizonyos helyzetekben. (Allen, Fonagy és Bateman, 2011)

5.2 Mentalizációs hibák

A mentalizáció hibája nem felétlenül jelenti azt, hogy az személy nem képes mentális állapotait megfigyelni, mentalizációs hiba az is, ha az egyén nem akar, vagy nem tud a képzeletében ilyen szintű munkát végre hajtani. További mentalizációs hiba lehet a torzítás, vagy a mentalizációval való manipulálás. (Sharp, 2006)

A sivár képzelőerő megnehezíti a mentalizációt, ugyanakkor a képzelet túl élénksége is torzíthatja azt, ilyen például a paranoid projekció. Mint minden esetben a szélsőség itt sem egészségesek, a mentalizáció hiánya egyértelmű intra- és interperszonális konfliktusokat okozhat, ugyanakkor a túlzott mentalizációnak is meg vannak a veszélyei. Túlzott mentalizáció például akkor alakulhat ki, ha a gyermek folyamatosan figyeli az abuzív szülő mentális állapotait, annak érdekében, hogy mindig az elvártnak megfelelően tudjon viselkedni így csökkentve a konfliktus valószínűségét. Ez a fajta magatartás gyermekkorban adaptív lehet, de később maladaptívvá válhat. (Allen, Fonagy és Bateman, 2011)

VIZSGÁLAT:

6. A vizsgálat célja

Vizsgálatomban szerettem volna megtudni, hogy a fiatalok bűnelkövetők különböznek-e a velük egykorú középiskolás fiúktól kora gyermekkori élményeik, érzelmeik szabályozása, valamint saját és mások érzelmeinek a felismerése tekintetében. A hipotéziseimet, valamint a vizsgálat során használt teszteket, ezeket figyelembe véve igyekeztem megválasztani.

7. Hipotézisek

1. *Első hipotézisem szerint, melyet Young sémaelméletére alapozok, a fiatalok bűnelkövetőknek átlagosan több aktív maladaptív sématartományuk van, mint a kontroll csoportnak. A több maladaptív sématartomány miatt, több olyan helyzettel találkoznak életük során, melyek aktivizálják ezeket a sématartományokat, ezáltal magas intenzitású negatív érzelmekkel elárasztva az egyént. Feltételezésem szerint ezek az intenzív negatív érzelmek vezethetnek bűnelkövető magatartáshoz.*
2. *Van legalább egy olyan sématartomány, ami a bűnelkövető személyiséghez köthető. Vagyis legalább egy sématartomány szignifikánsan többször fordul elő a fiatalok bűnelkövetőknél, mint a kontroll csoportnál.*
3. *Harmadik hipotézisem, hogy a fiatalok bűnelkövetők érzelmszabályozásban rosszabbul teljesítenek, mint a kontroll csoport, így negatív érzelmek esetén kevésbé képesek uralkodni viselkedésük felett.*
4. *Negyedik hipotézisem, hogy a fiatalok bűnelkövetők mentalizációban rosszabbak, mint a kontroll csoport, vagyis kevésbé képesek felismerni saját, illetve mások mentális állapotát, illetve kevésbé képesek másnak mentális állapotot tulajdonítani.*

8. A vizsgálat bemutatása

8.1 A vizsgálat helye

Vizsgálatomat a Nemzeti Erőforrás Minisztérium Debreceni Javítóintézetében végeztem. Fontos tisztázni, hogy ki kerülhet javítóintézetbe:

„(1)... javítóintézeti nevelés elrendelésére fiatalkorúak esetén bármilyen bűncselekmény elkövetése esetén sor kerülhet, ha a vádlott nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges

(2) A javítóintézeti nevelés tartama egy évtől három évig terjedhet.”

(Btk. 118. §)

A kontroll csoport vizsgálatát két debreceni középiskolában a Povolny Ferenc Szakképzőiskolában valamint a Beregszászi Pál Szakközépiskola és szakiskolában végeztem.

8.2 A vizsgált minta

A kísérleti csoport 42 főből állt, mind a Debreceni Javítóintézet neveltjei voltak. A Debreceni Javítóintézetben 14 éves kortól 19 éves korig helyeznek el bűnelkövető fiatalokat. A tesztek validitása érdekében a legfiatalabb korosztályt kiszűrtem és a már stabilabb személyiségszerkezettel rendelkező 16éves felüliekre koncentráltam. Így mind a 42 kísérleti személy 16 és 19 év közötti fiatal férfi bűnelkövető.

A kontroll csoportot a kísérleti csoporthoz illesztve választottam meg, mind a 44 fő 16 és 20 év közötti középiskolás fiú, a vizsgálatban való részvétel kritériuma volt, hogy még nem zajlott ellenük büntetőjogi eljárás.

8.3 A vizsgálat módja

A vizsgálatban való részvétel mind a kísérleti, mind a kontroll csoport számára önkéntes volt. Természetes mindkét csoportban résztvevőknek biztosítottam az anonimitását.

A kísérleti csoport minden tagjával személyesen vettem fel a kérdőíveket, személyenként 60-80 perc alatt, mely során, a kísérleti személy választása alapján, én olvastam fel a kérdéseket, a kísérleti személy pedig válaszolt, vagy pedig ő olvasta és töltötte ki a teszteket, és

amennyiben szükséges volt én segítettem az értelmezésben. A személyes tesztfelvétel, illetve a szükség szerinti felolvasás azért volt fontos, mert a javítóintézetben élők nagy része olvasási, illetve szövegértési nehézségekkel küzd, melyet több személyes helyzetben esetleg nem vállalnának fel. A személyes kapcsolat és az azt megelőző rövid feszültség csökkentő beszélgetés létrehozta a tesztfelvételhez szükséges attitűdöt. A kísérleti csoport minden tagjának biztosítottam az anonimitást, a teszt lapokon egyéni kód szerepelt, így sem a nevelők, sem az intézetben dolgozók nem tudhatták az egyes kísérleti személyekhez tartozó válaszokat.

A kontroll csoport felvétele csoportosan történt, a kiosztott kérdőíveket minden személy magának töltötte ki, de itt is lehetőségük volt kérdezni, amennyiben valami nem egyértelmű. Itt is minden személy egyedi kódszámot kapott, így sem én, sem a tanáraik nem tudhatták az egyes személyekhez tartozó válaszokat.

8.4 A vizsgálatban felhasznált módszerek

A vizsgálat során 4 darab papír-ceruza tesztet vettem fel:

- Demográfiai Kérdőív
- Rövidített Young-féle sémakérdőív
- Érzelemszabályozási Nehézségek kérdőív
- Mentalizáció Teszt

A következőkben ezeket a kérdőíveket fogom ismertetni.

8.4.1 Demográfiai Kérdőív

Saját összeállítású kérdőív, mellyel felmértem a kísérleti személyek életkorát, elvégzett iskolai osztályainak a számát, szülei családi állapotát, testvéreinek számát (ezekkel az adatokkal később nem dolgoztam), valamint a kontroll csoportnál, azt, hogy zajlott-e ellenük büntetőjogi eljárás.

8.4.2 Rövidített Young-féle sémakérdőív

114 tételt tartalmazó önkítöltős kérdőív, melyben a kísérleti személy egy 6 pontos Likert skálán értékeli, hogy az állítások mennyire igazak rá. Ez alapján 19 korai maladaptív séma állapítható meg, melyek 5 korai maladaptív sémartartományba tartoznak. A minta nagysága miatt a vizsgálat során a sémartartományokkal dolgoztam. Egy sémartartomány, Dr. Jeffrey Young sémaelméletéből kiindulva, akkor tekinthető aktívnak, ha a sémartartományba tartozó korai maladaptív sémák közül legalább egy aktív. (Young, Klosko és Weishaar, 2010)

Korai maladaptív sémartartományok:

- Elszakítotttság és elutasítotttság sémartartomány: Azoknál a személyek, akiknél az ebbe a sémartartományba tartozó sémák aktívak nem tudnak megfelelően és biztonságosan kötődni a másikhoz. Úgy gondolják, hogy a valakihez tartozás iránti vágyuk, a biztonság, szeretet és gondoskodás igényük nem fog kielégülni
- Károsodott autonómia és teljesítőképesség sémartartomány: Azon személyek, akik ebbe a sémartartományba tartozó sémákkal rendelkeznek, úgy érzik nem képesek családjuktól függetlenedni, illetve környezetük is meg szeretné akadályozni abban, hogy leváljanak a szülőkről és önálló, független életet alakítsanak ki.
- Határok károsodott volta sémartartomány: Azon személyek, akiknél az ide tartozó sémák aktívak nehezen képesek mások jogainak a tiszteletben tartására, együttműködésre, reális célok felállítására, mert nem alakítottak ki maguknak megfelelő belső korlátokat az önfegyelem, illetve a kölcsönösség terén.
- Kóros másokra irányultság sémartartomány: Azon személyek, akiknél az idetartozó sémák aktívak túlzóan alkalmazkodnak környezetük szükségleteihez, háttérbe szorítva ezzel sajátjaikat, azért, hogy cserébe elismerést kapjon, fenntartsa az érzelmi kapcsolatait, illetve elkerülje a lehetséges büntetéseket.
- Aggályosság és gátlás sémartartomány: Az ide tartozó sémákkal rendelkező személy túlzott hangsúlyt fektet a spontán érzések és impulzusok korlátozására. Gyakran hajlandóak lemondani társas kapcsolataikról, saját boldogságukról, önkifejezésről azért cserébe, hogy megfeleljenek merev belső szabályaiknak és az etikai normáknak. (Young és Brown, 2001)

8.4.3 Érzelemszabályozási Nehézségek kérdőív

A kérdőív 36 tételt tartalmaz mely alapján az érzelemszabályozási nehézségek 6 alfaktora különíthető el. A személy 5 pontos Likert skálán értékeli, hogy mennyire igazak rá az egyes állítások. A 6 alfaktor a következő:

- Ézelmi reakciók elfogadhatatlansága: Ezen alfaktoron magas pontszámot elérték negatív ézelmek fellépése esetén másodlagos negatív ézelmekkel reagálnak.
- Ézelmi tisztaság hiánya: Ez a faktor azt méri, hogy az egyén mennyire képes felismerni az éppen átélt ézelmét.
- Nehézségek a célirányos viselkedés fenntartásában: Ezen faktoron magas pontszámot elért személyek negatív ézelmek fellépése esetén nehezen tudnak koncentrálni, megkezdett feladatukat befejezni.
- Érzelemszabályozó stratégiákhoz való csökkent hozzáférés: Ezen faktoron elért magas pontszám azt jelzi, hogy a negatív ézelmek hosszantartó negatív állapotot eredményeznek az egyénnél.
- Ézelmi tudatosság hiánya: A faktor azt mutatja, hogy az egyén mennyire tartja fontosnak ézelmeit, illetve mennyire figyel rájuk.
- Impulzuskontroll nehézségek: Ezen faktoron magas pontszámot elérték negatív ézelmek esetén nehezen tudják szabályozni viselkedésüket.

(Gratz és Roemer, 2004; Kököneyi, 2008)

8.4.4 Mentalizáció Teszt

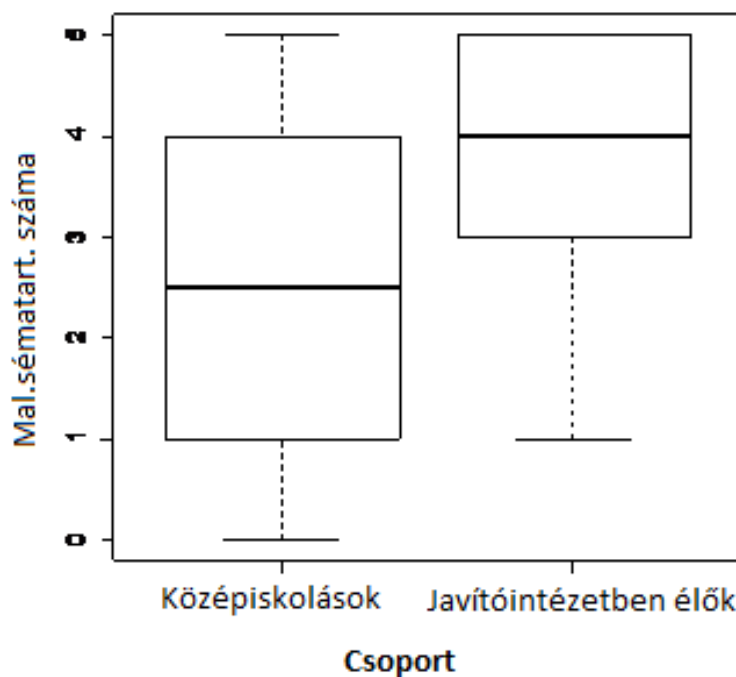
A teszt 14 rövid történetből áll. Minden történetet csak egyszer hallhatnak/olvashatnak el a kísérleti személyek, majd kitöltik a történethez tartozó válaszlapot. A válaszlapon a történetre vonatkozó állításpárok közül kell kiválasztani a helyeseket. Összesen 80 állításpárt tartalmaz a teszt, ebből 58 vonatkozik a mentalizációra, 22 pedig szövegértésre. A vizsgálat során csak a mentalizációra vonatkozó válaszokat vettem figyelembe, a szövegértésre vonatkozó válaszokkal nem dolgoztam.

8.5 Eredmények

Az adatokat minden esetben R statisztikai programmal elemeztem.

1. *Első hipotézisem szerint fiatalkorú bűnelkövetőknek átlagosan több aktív maladaptív sématartományuk van, mint a kontroll csoportnak*

Shapiro tesztel megvizsgáltam, hogy normál eloszlást követnek-e az adataim, mivel nem, így az adatok vizsgálatához Wilcoxon-féle előjeles rangpróbát használok.

1.ábra: Korai maladaptív sématartományok száma csoportonként

$p\text{-value} = 0.00863$, tehát a kísérleti és a kontroll csoport között szignifikáns a különbség.

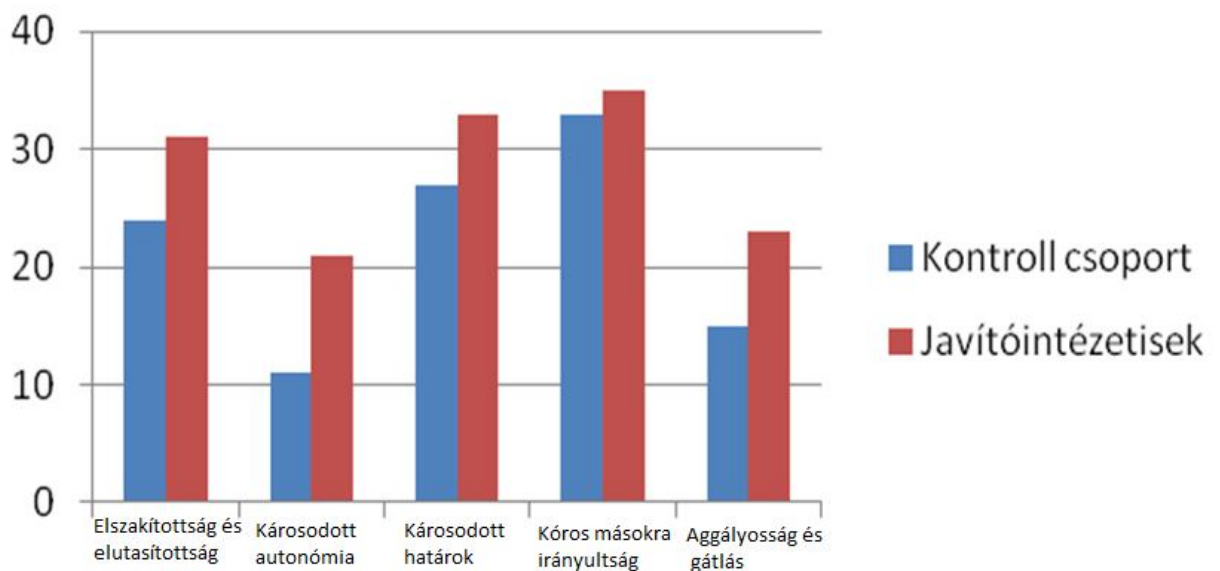
A kontroll csoportnak átlagosan 2.5, a kísérleti csoportnak pedig átlagosan 4 aktív maladaptív sématartománya van, ez a különbség szignifikáns, tehát *első hipotézisem beigazolódott*.

Ugyanakkor, ha nem összehasonlításban néznénk, akkor is nagyon sok az 5ből átlagosan 4 aktív maladaptív sématartomány, hiszen minden egyes aktív maladaptív sématartomány nagymértékben szétziláló és intenzív negatív érzelmeket vált ki. Minél több sématartománya aktív egy személynek annál több olyan területe van az életének, ahol

aktiválódhatnak a sémák és kiválthatják ezeket az intenzív negatív érzelmeket. (Young, Klosko és Weishaar, 2010)

2. *Vagy van legalább egy olyan sématartomány, ami a bűnelkövető személyiséghez köthető.*

Az adatok elemzéséhez korai maladaptív sématartományonként kontingencia táblázatot hozok létre, majd chi-négyzet függetlenségi próbát futtatok. Ez 5 statisztikai próbát jelent, amivel megnő az első fajú hiba lehetősége, ennek elkerülése érdekében a szignifikancia szintet a próbák számának megfelelően csökkentem, így 0.001-es szignifikancia szinttel dolgozom.

p-value = 0.0629 0.01650 0.1956 0.3423 0.05367

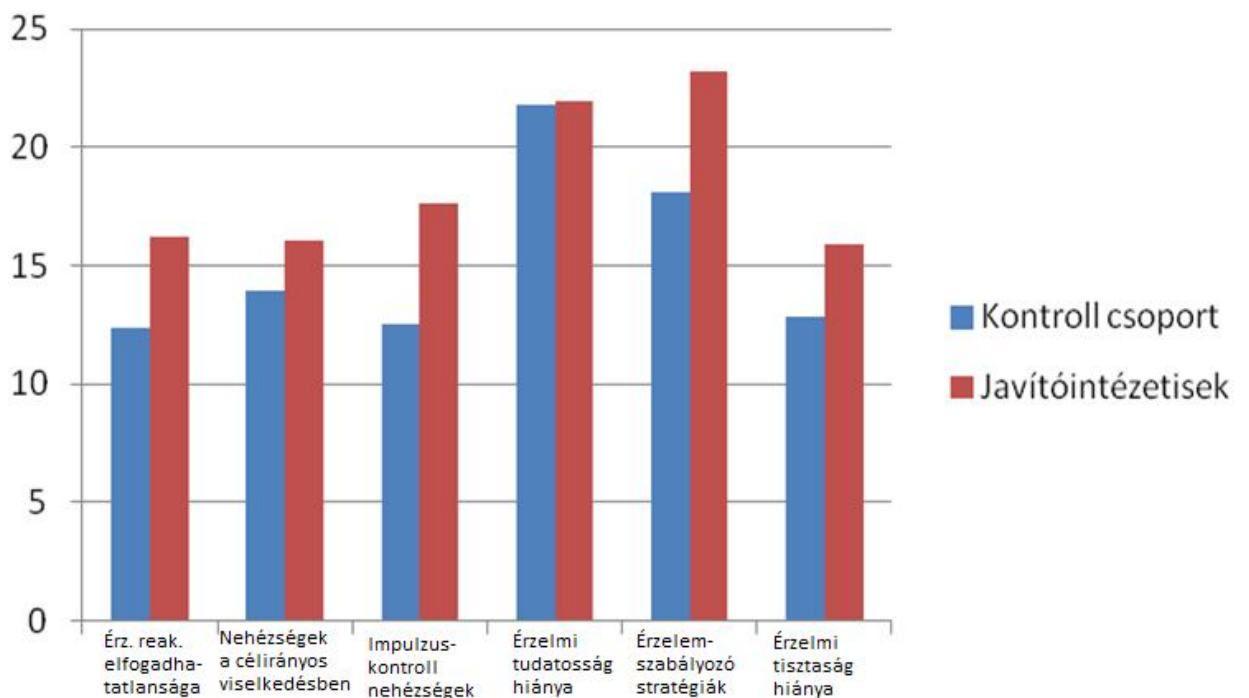
2.ábra: Az egyes korai maladaptív sématartományok előfordulása csoportonként

A javítóintézetben élőknel az összes korai maladaptív sématartomány nagyobb számban fordul elő, mint a kontrollcsoportnál, ugyanakkor ez a különbség egyik esetben sem szignifikáns. Mivel egyik korai maladaptív sématartomány sem fordul elő szignifikánsan többször a fiatalbűnelkövetőknel, így *második hipotézisem nem igazolódott be.*

Tehát ezek alapján elmondhatjuk, hogy nincs a bűnelkövető személyiséggel kapcsolatba hozható korai maladaptív sématartomány. Bűnelkövető személyiségeknél nagyobb számban fordulnak elő aktív maladaptív sématartományok, de az aktív maladaptív sématartományok megléte nem jelzi előre a bűnelkövető személyiséget.

3. Harmadik hipotézisem, hogy a fiatalok bünelkövetők érzelmszabályozásban rosszabbul teljesítenek, mint a kontroll csoport, így negatív érzelmek esetén kevésbé képesek uralkodni viselkedésük felett.

A kísérleti és a kontroll csoportot 6 érzelmszabályozási nehézségek faktor mentén hasonlítom össze, ez 6 próbát jelent, így az első fajú hiba elkerülése érdekében ennek megfelelően csökkentem a szignifikancia szintet 0,0083-ra. Ezek után minden faktorra normalitás vizsgálatot futtatok. Ahol a minta normál eloszlást követ, ott két mintás T-próbával hasonlítom össze az adatokat. Ahol a minta nem normál eloszlást követ ott Wilcoxon-féle előjeles ragpróbát használok.

P-value: 0.001749 0.008 6.148e-07 0.8371 5.836e-05 4.975e-09

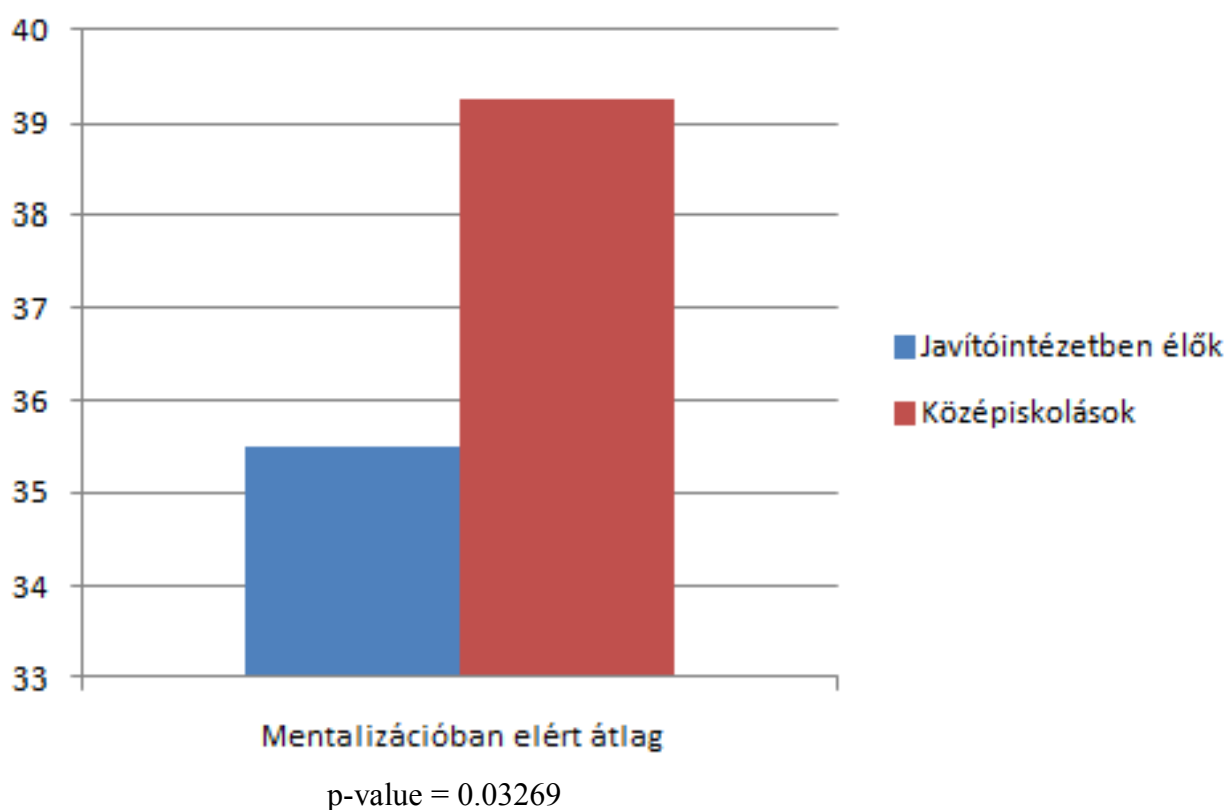
3. ábra: Érzelmszabályozási nehézségek kérdőív alfaktroinak előfordulása csoportonként

A javítóintézetben élők az érzelmszabályozási nehézségek faktoraiban – az érzelmi tudatosság hiányát leszámítva- szignifikánsan rosszabb eredményt értek el, mint a kontroll csoport. Harmadik hipotézisem tehát részben beigazolódott, mivel az érzelmszabályozási nehézségek faktoraiban –az érzelmi tudatosság hiányát leszámítva- a fiatalok bünelkövetők szignifikánsan rosszabb eredményt értek el, mint a kontroll csoport. Ez azt jelenti, hogy a

fiatalkorú bűnelkövetők érzelmeiket nehezen képesek felismerni. Negatív érzelmek fellépése esetén másodlagos negatív érzelmekkel reagálnak. Ezen negatív érzelmek hatása alatt nehezen tudnak koncentrálni és viselkedésüket szabályozni, valamint negatív érzelmeik hosszabb időn át fenn maradnak. A legmarkánsabb különbség az impulzuskontroll nehézségeiben volt a két csoport között ($p\text{-value} = 6.148e-07$), mely faktoron magas pontszámot értek negatív érzelmek esetén nem, vagy csak nehezen képesek viselkedésüket kontrollálni. (Gratz és Roemer, 2004; Kökönyei, 2008)

4. *Negyedik hipotézisem, hogy a fiatalkorú bűnelkövetők mentalizációban rosszabbak, mint a kontroll csoport.*

A mentalizációra vonatkozó adatok normális eloszlást követnek, ezért két mintás T-próbát futtatok a két csoport összehasonlítására.

4. ábra: Mentalizációban elért pontszámok csoportonként.

A fiatalkorú bűnelkövetők szignifikánsan rosszabb eredményt értek el, mint a kontroll csoport, tehát *negyedik hipotézisem beigazolódott*. A fiatalkorú bűnelkövetők kevésbé

képesek saját és mások mentális állapotát felismerni, illetve másoknak mentális állapotot tulajdonítani.

9. Vizsgálati eredmények megbeszélése

A fiatalkorú bűnelkövetők szignifikánsan több korai maladaptív sématartománnyal rendelkeznek, mint a kontroll csoport. Az öt sématartományból átlagosan négy aktív náluk. Vagyis a fiatalkorú bűnelkövetőknél gyermekkorban az öt alapvető szükségletből átlagosan négy kielégítetlen maradt. A kielégítetlen szükségletek mentén gyermekkorban adaptív működésmódokat alakítottak ki, melyeket későbbi interakcióikba is átemeltek, ezáltal ezen működésmódok maladaptívvá váltak, hiszen meggátolják a korrektív tapasztalatok megélését. (Unoka és mts, 2004; Young, Klosko és Weishaar, 2010)

Az öt korai maladaptív sématartomány közül, egyik sem jelenik meg szignifikánsan többször a fiatalkorú bűnelkövetőknél, mint a kontroll csoportnál, vagyis nincs a bűnelkövető személyiséghez köthető korai maladaptív sématartomány.

Minél több korai maladaptív sématartománnyal rendelkezik valaki, annál több olyan szituáció van, melynek során aktiválódhat egy vagy több séma. A sémák aktiválódása magas hőfokú, intenzív negatív érzésekkel jár. (Young, Klosko és Weishaar, 2010)

A fiatalkorú bűnelkövetők, mivel sok aktív maladaptív sématartománnyal rendelkeznek, sok olyan szituációval találkozhatnak életük során, melyek bemozdítják sémáikat, ezáltal intenzív negatív érzelmekkel árasztják el az egyént. Ezeket az intenzív negatív érzelmeket, ahhoz, hogy ne robbanjanak, és ne vezessenek deviáns magatartáshoz szabályozni kell.

Az antiszociális viselkedéssel kapcsolatban kimutatták az érzelemszabályozás deficitjét (Boros és Csetneky, 2002), szakdolgozatom eredményei is alátámasztják ezt. A fiatalkorú bűnelkövetők az Érzelemszabályozási Nehézség Kérdőív által mért majdnem összes készségében szignifikánsan rosszabbul teljesítettek, mint a kontroll csoport. Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy a fiatalkorú bűnelkövetők negatív érzelmek fellépése esetén másodlagos negatív érzelmeket élnek át. Érzelmeik felismerésében rosszabbul teljesítenek, mint a kontroll csoport. Negatív érzelmek átélésekor nehezen tudnak koncentrálni, elkezdett feladataikat nem képesek befejezni. Negatív érzelmeik hosszan tartó negatív állapotot eredményeznek náluk. Impulzusaikat nehezen, vagy egyáltalán nem tudják kontrollálni, így negatív érzelmek esetén nem urai a magatartásuknak.

A fiatalkorú bűnelkövetők érzelmszabályozási nehézségeik miatt nehezen, vagy egyáltalán nem képesek kordában tartani a korai maladaptív sémáik által előidézett intenzív negatív érzelmeiket. A kognitív terápiás technikák, főleg az önmonitorozás sikeresen tudná csökkenteni az agressziójukat, még érzelmszabályozási deficitjük és korai maladaptív sémáik ellenére is. (Mórotz és Perczel, 2010) Az önmonitorozáshoz azonban elengedhetetlen képesség a mentalizáció.

A mentalizáció nélkül elképzelhetetlen az önszabályozás és az érzelmekkel való megküzdés. (Allen, Fonagy és Bateman, 2011) A fiatalkorú bűnelkövetők a mentalizációs képesség terén is szignifikánsan rosszabbul teljesítettek, mint a kontroll csoport. Ez azt jelenti, hogy kevésbé képesek másoknak mentális állapotot tulajdonítani, mások és saját mentális állapotát felismerni, ezáltal kevésbé képesek az önmonitorozásra is.

A kontroll csoportra fókuszálva láthatjuk, hogy a náluk meglévő átlagosan 2.5 aktív maladaptív sématartomány is sok, hiszen minden sématartomány nagy mértékben szétziláló. Érzelmszabályozási és mentalizációs készségeik azonban jók, illetve náluk nem jelent meg bűnelkövető magatartás. Vagyis az Érzelmszabályozási Nehézségek Kérdőív, valamint a Mentalizáció Teszt által mért készségek védőfaktorként szolgálhatnak és megakadályozhatják, hogy a korai maladaptív sémák aktiválódása nyomán megjelenő intenzív negatív érzelmek deviáns magatartást eredményezzenek.

Kognitív viselkedésterápiával, akár csoportos, akár egyéni terápiát alkalmazunk, rövid időn belül, nagy hatékonysággal fejleszthetők az érzelmszabályozási és mentalizációs készségek. A terápiát megkönnyíti, hogy fiatalkorúakról van szó, náluk még nem befejezett a személyiségfejlődés, még sokkal könnyebben lehet alakítani a személyiségüket. A javítóintézetekben eltöltött idő minimum egy év, mely elegendő arra, hogy az érzelmszabályozási és mentalizációs készségek fejlődjenek. Amennyiben ezen készségek használatát megfelelően elsajátítja a fiatalkorú, nő a valószínűsége annak, hogy a jövőben kezelni tudja negatív érzéseit, késztetéseit és agresszivitását, ezzel csökkentve a visszaesés esélyét.

10. Következtetések és javaslatok

Vizsgálatom eredményei szerint a bűnelkövető személyiség egy korai maladaptív sémataformával sem hozható összefüggésbe (2.ábra), ugyanakkor az egy főre jutó korai maladaptív sémataformák száma szignifikánsan meghaladja a kontroll csoportét (1.ábra). Korai maladaptív sémataformák aktiválódása esetén az egyén intenzív, szétziláló, negatív érzelmek árasztják el (Young, Klosko és Weishaar, 2010), ezeket az intenzív negatív érzelmeket a nem megfelelő mentalizáció miatt megfoghatatlan belső feszültségként érzékeli. Mindezek mellett a fiatalok bűnelkövetők érzelmszabályozásban is jelentősen rosszabbak, mint a kontroll csoport, így sikertelenebbek a viselkedés és érzelmszabályozásukban is, vagyis magatartásukat a korai maladaptív sémák aktiválódása esetén a bennük feszülő megfoghatatlan belső feszültség fogja irányítani.

Érdemes lenne a minta számát tovább növelni a későbbiekben, valamint kiterjeszteni a kutatást javítóintézetben élő lányok, valamint felnőtt bűnelkövetőkre is.

A vizsgálat eredményei rámutattak arra, hogy célszerű lenne az egészséges populáció kutatása is. Ugyan a Young-féle sémakérdőív nem standardizált, ennek ellenére az egészséges populációnál mért átlagosan 2.5 aktív maladaptív sémataforma is nagyon soknak számít, hiszen minden korai maladaptív sémataforma jelentős mértékben diszfunkcionális (Young, Klosko és Weishaar, 2010). Vizsgálati eredményeim valószínűsítik, hogy a kontroll csoport azért képes jobb személyiségműködésre, és azért képes elkerülni a deviáns életpályát, mert maladaptív sémataformáik ellenére mentalizációs és érzelmszabályozási képességeik jók. Amennyiben későbbi vizsgálatok valóban bebizonyítják, hogy egyfajta védőfaktorként szolgál az érzelmek megfelelő szabályozása és a mentalizáció, akkor megtervezhetővé válik a javítóintézetekben egy megfelelő terápiás beavatkozás.

Az érzelmszabályozási és mentalizációs készségek terápiás tanulása segítheti a fiatalok bűnelkövetők visszailleszkedését a társadalomba, védheti őket a visszaeséstől. Szemben a séma-fókusz terápiával, terápiás tanítása ezen készségeknek csoportosan is lehetséges, valamint rövidebb időt vesz igénybe, mint a sémák korrekciója.

Ugyancsak hasznos lenne kognitív technikák fejlesztése a fiatalok bűnelkövetőknél, hiszen magas impulzivitásukat és agressziójukat csökkentené, ha képesek lennének késztetéseik kijátszása előtt akár csak másodpercekig késleltetni azt, ezzel lehetőséget adva

arra, hogy olyan közbülső folyamatok jelenjenek meg mint a bűnelátás és a következmények mérlegelése.

11. Összegzés

Kutatásomban arra vállalkoztam, hogy a korai maladaptív sémák, érzelemszabályozási nehézségek, valamint a mentalizáció mentén megtudjam, miben különböznek a fiatalkorú bűnelkövetők, nem bűnelkövető társaiktól, illetve, hogy milyen faktorok védnek a bűnelkövetővé válástól.

Számtalan elmélet született már a bűnözői személyiségről. Már Freud elméletében is találunk olyan elemeket, melyekkel magyarázni lehet a bűnelkövető személyiség kialakulását, de a pszichoanalízis mellett fejlődéslélektani és szociálpszichológiai szemszögből is igyekeztek már elméletalkotók megmagyarázni a bűnelkövetővé válás jelenségét.

A legújabb kutatások nagy része átfogó személyiség elmélet helyett arra törekszik, hogy olyan életutakat, személyiségjegyeket, faktorokat azonosítson, melyek valószínűsítik a bűnelkövető magatartás kialakulását.

Vizsgálati eredményeim valószínűsítik, hogy a mentalizációs, valamint érzelemszabályozási készségek védőfaktorként szolgálhatnak a bűnelkövetővé válás ellen, ezek alapján érdemes lenne egyéni vagy csoportos terápiákat megtervezni a javítóintézetek keretein belül, hogy segítsék ezen készségek fejlesztését, így védve a fiatalokat a visszaeséstől.

Irodalomjegyzék

- Adler, A. (1997): *Életünk jelentése*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Aichorn, A. (1931): *Verwahrloste Jugend*. Wien: Intern Psa Verlag.
- Alexander, F., Staub, H. (1928): *Der Verbrecher und seine Richter*. Berlin: Intern Psa Verlag.
- Allen, J. G., Fonagy, P., Bateman, A. W. (2011): *Mentalizáció a klinikai gyakorlatban*. Lélekben Otthon Könyvek, Budapest.
- Andorka R. (2000): *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Andorka R., Buda B., Cseh-Szombathy L. (1974): *A deviáns viselkedés szociológiája*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Atkinson, Hilgard, Smith, E. E., Nolen-Hoeksama, S., Fredricson, B. L., Loftus, G. R. (2005): *Pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Beck, A. T., Freeman, A., Davis, D. D. (2004): *A személyiségzavarok kognitív terápiája*. Animula Kiadó, Budapest.
- Boros J., Csetneky L. (2002): *Börtönpszichológia*. Rejtjel Kiadó, Budapest.
- Cole, M., Cole, S. R. (2006): *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Farrington, D. P. (1990): Implications of criminal career research for the prevention of offending. *Journal of Adolescence*, 13, (2), 93–113.
- Fonagy, P., Gergely, Gy., Jurist, E. L., Target, M. (2002): *Affect regulation, mentalization, and the development of the self*. New York: Other Press.

Gabbard, M. D., Glen, O. (2008): *A pszichodinamikus pszichiátria tankönyve*. Lélekben Otthon Kiadó, Budapest.

Gergely, Gy., Watson, J. (1998): A szülői érzelmi tükrözés szociális biofeedback-modellje: a csecsemő érzelmi öntudatra ébredése és az önkontroll kialakulása. *Thalassa*, 9, 56–105.

Gratz, K. L., Roemer, L. (2004): Multidimensional Assessment of Emotion Regulation and Dysregulation: Development, Factor Structure, and Initial Validation of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Psychology and Behaviour Assessment*. 26, 41–54.

Gross, J. J., Ross, A. T. (2006): Emotion Regulation: Conceptual Foundations. In: Gross, J. J. (szerk.): *Handbook of emotion regulation*. New York: Guilford Press.

György J. (1967): *Az antiszociális személyiség*. Medicina Könyvkiadó, Budapest.

Hare, R. D. (1983): Diagnosis of antisocial personality disorder in two prison populations. *Am J Psychiatry*, 140, 887-890.

Hare, R.D., Hart, S.D., Harpur, T.J. (1991): Psychopathy and the DSM-IV criteria for antisocial personality disorder. *Abnorm Psychol*, 100, 391-398.

Hart, S. D., Hare, R. D. (1998): Association between psychopathy and narcissism: theoretical view and empirical evidence. In: Ronningstam, E. F. (szerk.): *Disorder of Narcissism: Diagnostic, Clinical and Empirical Implications*, Washington DC: American Psychiatry Press, 415-436.

Kerecsi K., Parti K. (2008): *Látens fiatalkori devianciák, Fiatalkori devianciák egy önbevalláson alapuló felmérés tükrében*. ELTE AJK Kriminológiai Tanszék–Országos Kriminológiai Intézet. Budapest.

Kernberg, O. F. (1984): *Severe Personality Disorders: Psychotherapeutic Strategies*. New Haven: Yale University Press.

Kohlberg, L. (1976): Moral stages and moralization: The cognitive-developmental approach. In: Lickona J. (szerk.): *Moral development behavior: Theory, research and social issues*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Kököneyi Gy. (2008): *Érzelemszabályozás krónikus fájdalomban*. Pszichológiatudományi Doktori Iskola, Budapest.

KSH: Jogerősen elítéltek nemek és kor szerint, 2011

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zjj001.html

Lakatos K. (2011): *Mutasd meg érzéseid, de szabályozd viselkedésedet! – Az érzelemszabályozás fejlődése*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest.

Lénárd K., Rácz A. (2004): A javítóintézeti nevelés, mint támogató intézmény dezintegrációs hatásai. In: Papházi T. (szerk.): *Javítóintézet, család, gyermekvédelem*. Nemzeti Család és Szociálpolitikai Intézet, Budapest. 61–117.

Magyar Büntető Törvénykönyv:

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=97800004.TV letöltve: 2012.02.23

Maki, P., Hakko, H., Joukamaa, M., Laara, E., Isohanni, M., Veijola, J. (2003): Parental separation at birth and criminal behaviour in adulthood. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38, (7), 354–359.

Meloy, J. R. (1995): Antisocial personality disorder. In: Gabbard, G. O. (szerk.): *Treatments of Psychiatric Disorders*, Washington, DC: American Psychiatric Press, 2273–2290.

Meyer, G., Stadler, M. A. (1999): Criminal Behavior Associated with Pathological Gambling. *Journal of Gambling Studies*, 15, (1), 29–43.

Moran, R. (2001): *Authority and Estrangement: An Essay on Self-Knowledge*. Princeton: Princeton University Press.

Mórotz K., Perczel Forintos D. (2010): *Kognitív viselkedésterápia*. Medicina Könyvkiadó, Budapest.

Piaget, J. (1932): *The moral judgment of the child*. New York: Free Press.

Popper P. (1970): *A kriminális személyiségzavar kialakulása*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Sharp, C. (2006): Mentalizing Problems in childhood disorders. In: Allan, J. G., Fonagy, P. (szerk.): *Handbook of Mentalization-Based Treatment*. Chichester: Wiley. 101–121.

Solt Á. (2007): *Peremen billegő fiatalok*. Letöltve: <http://szochalo.hu/cikkek/3964>

Solt Á.: *Peremen billegő fiatalok*. <http://szochalo.hu/cikkek/3964>, letöltve: 2012.02.29

Stapute, A. B., Lieberman, M. D. (2006): Integrating automatic and controlled processes into neurocognitive models of social cognition. *Brain Res*, 1079, 86–97.

Szondi L. (1987): *Káin a törvénszegő – Mózes a törvényalkotó*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest.

Unnever, J. D., Cullen, F. T., Agnew, R. (2006): Why is „Bad” Parentic Criminogenic? Implications From Rival Theories, *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4, 3–33.

Unoka Zs, Rózsa S., Fábián Á., Mevó B., Simon L. (2004): A Young-féle séma kérdőív: a korai maladaptív sémák jelenlétét mérő eszköz pszichometriai jellemzőinek vizsgálata. *Psychiatria Hungarica*, 19, (3), 244–256.

Unoka Zs.: *Személyiségzavarok kognitív konceptualizációja, kezelése és a korai maladaptív sémák*. http://gyip.szote.u-szeged.hu/hefop/szakorvosj_kep/133.pdf, letöltve: 2012.02.25

Young, J. E., Brown, G. (2001): *Young Schema Questionnaire*. Special Edition. New York: Schema Therapy Institue.

Young, J. E., Klosko, J. S., Weishaar, M. E. (2010): *Sématerápia*. Magyar Viselkedéstudományi és Kognitív Terápiás Egyesület, Budapest.

Mellékletek

1. számú melléklet. Demográfiai Kérdőív.

Köszönöm, hogy segítesz nekem és kitöltöd a kérdőíveket!

Kérlek, először adj meg néhány adatot magadról, a megadott adatokat és a teszt eredményeket név nélkül kezeljük.

1, Életkor:

2, Hány iskolai osztályt végeztél el eddig? (a mostanit is beleértve):

3, Van testvéred? igen nem

Ha igen, hány? :

4, Szüleid családi állapota?

a, házasok, együtt élnek

b, házasok, külön élnek

c, nem házasok, együtt élnek

d, elváltak

5, Kikkel élsz egy háztartásban?

a, vérszerinti szüleimmal

b, szüleim elváltak, az egyikükkel

c, egyik szülőmmel, aki újrահázasodott

d, nevelőszüleimmal

e, intézetben élek

f, egyéb:

6, Zajlott-e már ellened büntetőjogi eljárás? igen nem

Ha igen, kerültél-e javító vagy nevelő intézetbe? igen nem

Ha igen, hány évesen?

mennyi ideig?

2. számú melléklet. Young-féle rövidített sémakérdőív.

SÉMA KÉRDŐÍV

Instrukciók

Az alábbi lista olyan állításokat tartalmaz, melyek segítségével bárki jellemezheti saját magát. Kérjük, olvassa el az egyes állításokat, és értékelje, hogy mennyire illenek Önre. Amennyiben bizonytalan, válaszát arra alapozza, amit igaznak *érez*, és ne *mérlegelés* alapján döntsön.

ÉRTÉKELŐ SKÁLA

- 1 = Egyáltalán nem igaz rám
- 2 = Többnyire nem igaz rám
- 3 = Valamivel többször igaz, mint nem igaz rám
- 4 = Valamennyire igaz rám
- 5 = Többnyire igaz rám
- 6 = Tökéletesen igaz rám

1. ____ Többnyire nem volt senkim, aki gondoskodott volna rólam, megosztotta volna velem az életét, vagy igazán érdekelte volna minden, ami velem történik.
2. ____ Általában nem voltak olyan emberek, akik melegséget, biztonságot, és szeretetet adtak volna.
3. ____ Életem során többnyire nem éreztem, hogy valaki számára különösen fontos vagyok.
4. ____ Többnyire nem volt olyan személy, aki valóban meghallgatott és megértett volna, tisztában lett volna valódi szükségleteimmel, érzelmeimmel.
5. ____ Ritkán volt részem abban, hogy egy rátermett személy igaz tanácsot és útmutatást nyújtott volna, amikor nem tudtam, mihez kezdjek.
6. ____ Azt veszem észre, hogy a hozzám közel állókhoz betegesen ragaszkodom, mert attól félek, hogy el fognak hagyni.
7. ____ Aggódom, hogy szeretteim elhagynak, vagy elhanyagolnak.

8. ___ Kétségbe esek, mikor azt érzem, hogy egy szeretett személy kezd eltávolodni tőlem.
9. ___ Néha annyira félek, hogy elhagynak, hogy inkább elüldözöm magamtól az embereket.
10. ___ Annyira szükségem van másokra, hogy aggódom, mi lesz, ha elveszítem őket.
11. ___ Úgy érzem, ki akarnak használni.
12. ___ Úgy érzem, mások jelenlétében nem engedhetem el magam igazán, mert akkor szándékosan bántani próbálnának.
13. ___ Csak idő kérdése, mielőtt valaki elárul.
14. ___ Elég gyanakvó vagyok mások hátsó szándékait illetően.
15. ___ Általában próbálom kitalálni, mi lehet a másik hátsó gondolata.
16. ___ Nem illek sehova.
17. ___ Alapvetően más vagyok, mit a többi ember.
18. ___ Nem tartozom sehova; magamnak való vagyok.
19. ___ Úgy érzem, a többi ember számára idegen vagyok.
20. ___ Mindig csoporton kívülnek érzem magam.
21. ___ Senki, akire vágyom, nem kívánna, nem szeretne, ha ismerné a hiányosságaimat.
22. ___ Senki, akire vágyom, nem maradna a közelemben, ha megismerné valódi énemet.
23. ___ Nem érdelem meg mások szeretetét, figyelmét, és megbecsülését.
24. ___ Úgy érzem, nem vagyok méltó a szeretetre.
25. ___ Alapvető tulajdonságaim túlságosan elfogadhatatlanok ahhoz, hogy felfedjem magam mások előtt.
26. ___ Szinte semmi, amit a munkahelyemen (iskolában) csinálok, nem annyira jó, mint amit mások meg tudnak csinálni.
27. ___ Ha teljesítenem kell, nem tudok megfelelni.
28. ___ A legtöbb ember nálam többre képes a munka, és a teljesítmény terén.
29. ___ Nem vagyok olyan tehetséges a munkámban, mint a legtöbb ember.
30. ___ Ha munkáról (iskoláról) van szó, nem vagyok olyan intelligens, mint legtöbben.
31. ___ Úgy érzem, egyedül nem tudok elboldogulni a minden napi életben.
32. ___ Úgy gondolom, hogy a hétköznapi életben másoktól függő személy vagyok.
33. ___ Nincs józan ítélőképességem.
34. ___ A hétköznapi életben nem támaszkodhatom saját véleményemre.
35. ___ Nem érzem magam képesnek a mindennapi életben felmerülő problémák megoldására.

36. ___Úgy tűnik, nem tudok megszabadulni a gondolattól, hogy bármelyik percben történhet valami.
37. ___Úgy érzem, bármelyik percben jöhet valami katasztrófa (természeti, bűncselekmény, gazdasági, vagy egészségügyi).
38. ___Félek, hogy megtámadnak.
39. ___Attól félek, hogy minden pénzemet elvesztem, és nyomorogni fogok.
40. ___Aggódok, hogy valami komoly betegségem van, annak ellenére, hogy semmi ilyesmit nem mondott az orvosom.
41. ___Nem tudtam olyan mértékben leválni a szüleimről, mint ahogy ezt -- látszólag -- a velem egykorú emberek tették.
42. ___A szüleim és én túlságosan is hajlamosak vagyunk beleszólni egymás életébe és problémáiba.
43. ___A szüleimnek és nekem nagyon nehezen megy, hogy büntudat és csalódás érzése nélkül bármilyen intim apróságot elhallgassunk egymás elől.
44. ___Gyakran érzem, hogy a szüleim rajtam keresztül élnek – nincs saját, külön életem.
45. ___Gyakran érzem, hogy a szüleimtől, vagy partneremtől nincs független magánéletem.
46. ___Azt hiszem, sok bajom származna abból, ha azt csinálnám, amit akarok.
47. ___Úgy érzem, nincs más választásom, mint hogy mások kéréseire beadjam a derekam, különben valamilyen módon megtorolnák, vagy elutasítanak.
48. ___Kapcsolataimban hagyom, hogy a másik fél diktáljon.
49. ___Mindig hagytam, hogy mások hozzanak döntéseket helyettem, így valójában nem tudom, hogy én magam mit akarok.
50. ___Nehezemre esik, hogy megköveteljem saját jogaim tiszteletben tartását, és érzelmeim figyelembe vételét.
51. ___Legtöbbször végül én vagyok az, aki gondoskodik a hozzám közel állókról.
52. ___Jó ember vagyok, mert másokkal többet törődöm, mint saját magammal.
53. ___Annyira lefoglalt, hogy szeretteimről gondoskodjak, hogy magamra alig marad időm.
54. ___Mindig is én voltam az, aki mindenki mást meghallgatott.
55. ___Más emberek úgy látják, hogy túl sok mindent teszek meg másokért, és túl keveset magamért.
56. ___Túlságosan zavarban vagyok, ha pozitív érzelmeimet kell kifejeznem mások előtt (pl. szeretet, törődés kimutatása).

57. ___ Szégyellem kifejezni az érzelmeimet mások előtt.
58. ___ Nehezemre esik, hogy barátságos, és spontán legyek.
59. ___ Annyira uralkodom magamon, hogy az emberek azt hiszik, nincsenek érzelmeim.
60. ___ Az emberek úgy látják, érzelmileg merev vagyok.
61. ___ Muszáj, hogy mindenben, amit csinálok, a legjobb legyek; nem fogadhatom el a második helyet.
62. ___ Próbálom a lehető legjobbra nyújtani, a „megfelelő” nem elég jó.
63. ___ Minden feladatomat teljesítenem kell.
64. ___ Úgy érzem, állandó nyomás alatt állok, hogy teljesítsek, és véghez vigyek dolgokat.
65. ___ Nem engedhetem meg magamnak, hogy könnyelműen elnézzek magamnak dolgokat, vagy kifogásokat találjak a hibáimra.
66. ___ Amikor akarok valamit másoktól, nagyon nehezemre esik elfogadni a visszautasítást.
67. ___ Különleges ember vagyok, és nem kell elfogadnom a többi emberre vonatkozó korlátokat.
68. ___ Utálom, ha korlátoznak, vagy visszatartanak attól, hogy azt csináljam, amit akarok.
69. ___ Úgy érzem, nem kellene elvárni, hogy betartsam a normális szabályokat, és azokat a megkötéseket, amelyeket mások betartanak.
70. ___ Úgy érzem, amit én tudok nyújtani, az többet ér mások hozzájárulásánál.
71. ___ Úgy tűnik, képtelen vagyok erőt venni magamon, hogy elvégezzek egy unalmas vagy rutin feladatot.
72. ___ Ha nem sikerül elérnem a célom, könnyen frusztrált leszek, és feladom.
73. ___ Nagyon nehezemre esik, hogy az azonnali kielégülést feláldozzam egy hosszú-távú cél elérése érdekében.
74. ___ Nem tudom magam arra kényszeríteni, hogy olyasmit csináljak, amit nem élvezek. Még akkor sem, ha tudom, hogy ez a jól felfogott érdekem.
75. ___ Ritkán tudtam betartani elhatározásaimat.
76. ___ Fontos számomra, hogy szinte mindenki, akit ismerek, szeressen.
77. ___ Azért hogy jobban szeressenek, attól függően változtatok magamon, hogy éppen kivel vagyok.
78. ___ Keményen küzdök, hogy elfogadtassam magam.
79. ___ Önbecsülésem elsősorban azon múlik, hogy mások milyennek tartanak.
80. ___ Ha van pénzem, és fontos embereket ismerek, úgy érzem, értékesebb vagyok.

81. ____ Sok időt töltök külsőm ápolásával, hogy értékesnek tartsanak az emberek.
82. ____ A teljesítmény akkor ér a legtöbbet számomra, ha mások is észreveszik.
83. ____ Annyira figyelek arra, hogy elfogadtassam magam másokkal, hogy néha nem is tudom, ki vagyok.
84. ____ Nehezemre esik célokat tűzni magam elé anélkül, hogy figyelembe venném mások véleményét a választásomról.
85. ____ Ha visszatekintek életem fontos döntéseire, azt látom, hogy többnyire arra gondoltam: másoknak tetszeni fog, amit teszek.
86. ____ Azt akarom, hogy szeressenek, még azok is, akiket nem kedvelek.
87. ____ Ha nem kapok másoktól elég figyelmet, kevésbé fontosnak érzem magam.
88. ____ Ha egy gyűlésen felszólalok vagy bemutatnak egy találkozón, alig várom, hogy elismerésben részesüljek és csodáljanak.
89. ____ Sok dicséretre és bókra van szükségem, hogy értékesnek érezzem magam.
90. ____ Még ha jól is mennek a dolgok, azt érzem, hogy ez csak átmeneti.
91. ____ Ha valami jó történik, aggódom, hogy valószínűleg valami rossz fogja követni.
92. ____ Nem lehet az ember elég elővigyázatos; szinte mindig akad valami, ami rosszul sül el.
93. ____ Bármennyire keményen dolgozom, aggódom, hogy anyagilag teljesen tönkremehetek.
94. ____ Aggódom, hogy egy rossz döntés katasztrófához vezethet.
95. ____ Gyakran kisebb döntéseken is sokat rágódom, mert ha hibát követek el, annak komoly következményei lehetnek.
96. ____ Jobban érzem magam, ha eleve feltételezem, hogy a dolgok nem fognak sikerülni, így nem fogok csalódni, amikor bekövetkezik a kudarc.
97. ____ Többet foglalkozom az élet, és a velem történt dolgok negatív oldalával, mint a pozitívval.
98. ____ Hajlamos vagyok a pesszimizmusra.
99. ____ A hozzám közelálló aggodalmaskodónak tartanak.
100. ____ Ha az emberek túlságosan lelkesednek valamiért, kellemetlenül kezdem magam érezni, és úgy érzem, figyelmeztetnem kell őket a fenyegető veszélyekre.
101. ____ Ha hibázom, megérdemlem a büntetést.
102. ____ Ha nem adok bele mindent, számíthatok a bukásra.

103. ___ Ha hibázom, nincs bocsánat.
104. ___ Akik nem veszik ki a részüket a munkából, azokat meg kell büntetni.
105. ___ Többnyire nem fogadom el mások kifogásait. Egyszerűen csak nem akarják felvállalni a felelőségüket, és nem akarnak fizetni a következményekért.
106. ___ Ha nem végzem el a munkámat, számolnom kell a következményekkel.
107. ___ Gyakran eszembe jutnak az általam elkövetett hibák, és dühös leszek magamra.
108. ___ Ha valaki valami rosszat követ el, nehezemre esik alkalmazni a „Felejtsd el és bocsásd meg!” elvét.
109. ___ Még az után is neheztelek, hogy valaki bocsánatot kért.
110. ___ Felidegesít, ha arra gondolok, hogy valaki túl könnyen megúszott valamit.
111. ___ Megharagszom, ha valaki kifogásokat talál maga számára, és másokat vádol problémái miatt.
112. ___ Nem számít, miért követtem el a hibát, amikor valamit rosszul csinálok, meg kell fizetnem az árát.
113. ___ Sokszor leszidom magam azokért a dolgokért, amiket elrontottam.
114. ___ Rossz ember vagyok, aki megérdemli a büntetést.

3. számú melléklet: Érzelmszabályozási Nehézségek Kérdőív

ÉNK

Kérjük, hogy az állítás mellé balra az alábbiak alapján írja be, hogy az állítások milyen gyakran igazak Önre!

- 1 = szinte soha (az esetek 0-10%-ában)
2 = néha (az esetek 11-35%-ában)
3 = kb. az esetek felében (az esetek 36-65%-ában)
4 = legtöbbször (az esetek 66-90%-ában)
5 = szinte mindig (az esetek 91-100%-ában)

	1. Tisztában vagyok az érzéseimmel.
	2. Odafigyelek arra, amit érzek.
	3. Az érzelmeimet nyomasztónak és irányíthatatlannak élem meg.
	4. Fogalmam sincs arról, hogyan érzek
	5. Nehezen tudok értelmet tulajdonítani az érzéseimnek.
	6. Figyelemmel vagyok az érzéseimre
	7. Pontosan tudom, hogy mit érzek.
	8. Törődöm azzal, hogy mit érzek.
	9. Össze vagyok zavarodva az érzéseimmel kapcsolatban.
	10. Amikor zaklatott vagyok, tudomásul veszem az érzéseimet.
	11. Amikor valami felzaklat, mérges leszek magamra, hogy így érzek.
	12. Amikor zaklatott vagyok, akkor kínosan érzem magam emiatt.
	13. Amikor zaklatott vagyok, nem tudom végezni a munkám.
	14. Amikor zaklatott vagyok, elveszítem az önuralmam.
	15. Amikor zaklatott vagyok, azt gondolom, hogy sokáig fog tartani ez az állapot.
	16. Amikor valami felzaklat, azt gondolom, hogy a végén nagyon lehangolt leszek.
	17. Amikor zaklatott vagyok, azt gondolom, hogy az érzelmeim megalapozottak és fontosak.
	18. Amikor valami felzaklat, nehezen tudok másra összpontosítani.
	19. Amikor felzaklat valami, úgy érzem, elveszítem a kontrollt.
	20. Attól, hogy zaklatott vagyok, még el tudom látni a feladataimat.
	21. Amikor zaklatott vagyok, szégyellem magam, hogy így érzek.
	22. Amikor zaklatott vagyok, tudom, hogy meg fogom találni a módját, hogy végül jobban érezzem magam.
	23. Amikor valami felzaklat, úgy érzem, mintha gyenge lennék.
	24. Amikor zaklatott vagyok, akkor is úgy érzem, hogy úrrá tudok lenni a viselkedésemen.
	25. Amikor felzaklat valami, lelkiismeret furdalásom van emiatt.
	26. Amikor zaklatott vagyok, nehezen tudok koncentrálni.
	27. Amikor zaklatott vagyok, nehezen tudok uralkodni magamon.
	28. Amikor zaklatott vagyok, azt gondolom, hogy semmit sem tehetek azért, hogy jobban érezzem magam.
	29. Amikor zaklatott vagyok, bosszankodom, hogy így érzek.
	30. Amikor zaklatott vagyok, akkor elkezdem nagyon rosszul érezni magam amiatt, hogy így érzek.
	31. Amikor zaklatott vagyok, úgy érzem, hogy csak annyit tudok tenni, hogy belesüppedek ebbe az állapotba.

	32. Amikor zaklatott vagyok, elveszítem az irányításomat a viselkedésem felett.
	33. Amikor zaklatott vagyok, nehezen tudok bármi másra gondolni.
	34. Ha felzaklat valami, időt szánok arra, hogy kitaláljam, hogyan is érzek valójában.
	35. Ha felzaklat valami, hosszú ideig tart, míg újra jól érzem magam.
	36. Amikor zaklatott vagyok, az érzelmeim nyomasztanak.

4. számú melléklet. Mentalizációs Teszt

Helga és Anikó osztálytársak voltak a középiskolában. Anikó már akkor szeretett Helgával beszélgetni, viszont Helga nagyon unta Anikó társaságát. Nem próbálta azonban lerázni, mert úgy gondolta, erre nincs igazi oka, és nem is akarta megbántani Anikót. Miután leérettségiztek, Helga azt hitte, most majd kevesebbet látja Anikót, de nem így történt. Anikó továbbra is rendszeresen felkereste, és Helga számára kezdett minden eddiginél terhesebb lenni a társasága, hiszen már közös témájuk se nagyon akadt. De továbbra is úgy érezte, nem volna becsületes dolog a részéről, ha komoly ok nélkül meg akarná szakítani a kapcsolatukat. Eljött az első vizsgaidőszak, és Helga egyre többször utasította vissza Anikó találkozási kísérleteit, hiszen a tanulás miatt nem volt ideje rá. Anikó azonban nem hitte el, hogy Helga a vizsgák miatt nem tud vele találkozni, és a sokadik visszautasítás után megvádolta Helgát azzal, hogy csak le akarja rázni őt. Helga ezt a vádat először vissza akarta utasítani, de aztán eszébe jutott, hogy ennél jobb alkalma sose lesz Anikó lerázására. Így csak ennyit válaszolt Anikónak: „Ha így gondolod, akkor nyilván így is van. Ezek után tényleg nincs sok értelme, hogy tartsuk a kapcsolatot.”

1. A) Helga és Anikó évfolyamtársak voltak az egyetemen.
B) Helga és Anikó osztálytársak voltak a középiskolában.
2. A) Helga azért nem szeretett Anikóval beszélgetni, mert unta Anikó társaságát.
B) Helga azért nem szeretett Anikóval beszélgetni, mert érezte, hogy Anikó valójában nem kedveli őt.
3. A) Helga azért utasította vissza Anikó találkozási kísérleteit, mert a megírandó dolgozatai miatt nem volt ideje rá.
B) Helga azért utasította vissza Anikó találkozási kísérleteit, mert a vizsgái miatt nem volt ideje rá.
4. A) Anikó nem hitte el, hogy Helga a teendői miatt nem tud vele találkozni.
B) Anikó nem hitte el, hogy Helga le akarja őt rázni az állandó visszautasításokkal.
5. A) Helga úgy gondolta, hogy a visszautasítások révén előbb-utóbb sikerül magára haragítania Anikót.
B) Helga nem gondolta, hogy a visszautasításokkal előbb-utóbb magára haragítja Anikót.
6. A) Helga azért nem cáfolta meg Anikó vádaskodását, mert rájött, hogy ezáltal megszabadulhat Anikótól.
B) Helga azért nem cáfolta meg Anikó vádaskodását, mert valóban az volt a célja a visszautasításokkal, hogy magára haragítsa Anikót.

A főiskolás Endre és Csaba, aki egy jó hírű utazási iroda alkalmazottja, régóta barátok, de egy félreértés miatt elhidegültek egymástól. A félreértés Endre hibájából történt, és ő azóta is kereste az alkalmat, hogy helyrehozza a hibát, és kibékülhessen Csabával. Endre évfolyamán szóba került, hogy a tavaszi szünetben kellene egy közös utazást szervezni; sokan jelezték is az érdeklődésüket. Endrének eszébe jutott, hogy ha Csabát kéri meg az utazás szervezésére, az jó alkalom lenne a kibékülésre. Csaba örült a felkérésnek; sejtette, hogy Endre ezúton szeretne kibékülni vele. Emellett az, hogy egy ilyen megbízást tudott szerezni, előnyös volt a főnökei szemében is. Hamar meg is szervezte az utazást. Már közeledett az indulás időpontja, amikor kiderült, hogy Endre évfolyamtársainak egy része mégsem tud elmenni az utazásra. Endre kétségbeesett. Attól félt, ezzel megint csak megbízhatatlannak fog tűnni Csaba szemében, ráadásul le is járhatja őt a főnökei előtt. Végül úgy döntött, hogy az összes ismerősénél kérdezősködni fog, és kiplakátolja az útitervet a főiskolán, hátha így még megmentheti a helyzetet. „De akkor is el kell mondanom Csabának, mi történt, különben kellemetlen helyzetbe kerülök, ha mégsem gyűl össze elég útitárs”- gondolta. „Remélem, legalább az igyekezetemet jó néven veszi!”

1. A) Csaba főiskolai hallgató, Endre egy utazási irodánál dolgozik.
B) Endre főiskolai hallgató, Csaba egy utazási irodánál dolgozik.
2. A) Endre nem szándékosan intézte úgy, hogy a Csabával való barátsága megszakadjon.
B) Endre szándékosan intézte úgy, hogy a Csabával való barátsága megszakadjon.
3. A) Az utazást Endre találta ki azért, hogy kibékülhessen Csabával.
B) Az utazást nem Endre találta ki, de felismerte, hogy ez jó alkalom a Csabával való kibékülésre.
4. A) Csaba úgy gondolta, hogy Endre azért kérte fel őt az utazásszervezésre, mert ki akar békülni vele.
B) Csaba úgy gondolta, hogy Endre azért kérte fel őt az utazásszervezésre, mert egy jó hírű iroda alkalmazottja.
5. A) Az utazás veszélybe került, mert nem volt elég jelentkező.
B) Az utazás veszélybe került, mert többen visszaléptek.
6. A) Endrét azért ejtette kétségbe, hogy az utazás veszélybe került, mert azt gondolta, hogy főnökei majd Csabát hibáztatják, aki viszont emiatt rá fog haragudni.
B) Endrét nem ejtette kétségbe az, hogy az utazás veszélybe került, és úgy gondolta, hogy további toborzás végett az útitervet kiplakátolja a főiskolán.
7. A) Endre úgy gondolta, ha őszintén elmondja Csabának, mi történt, akkor az megneheztel rá.
B) Endre úgy gondolta, ha őszintén elmondja Csabának, mi történt, akkor az nem fog megneheztelni rá

Lilla és Anna jó barátnők, akik már régóta tervezik, hogy elmennek együtt egy sítúrára Szlovéniába. Mivel kettőjüknek túl drága lenne az utazás, Lilla beszervezte két ismerősét is. De mire eljött az idő, hogy lefoglalják a szállást, kiderült, hogy az ismerősök mégse tudnak velük tartani. Lilla tudta, hogy Anna mennyire vágyik erre az utazásra; nem akarta, hogy az egész az ő ismerősei miatt hulljon kútba. Ezért megkérte az unokatestvérét, Zsófit, hogy tartson velük. „Még nem tudok biztos választ adni, majd egy pár nap múlva” – mondta Zsófi. Lilla annyira örült még ennek a feltételes válasznak is, hogy azonnal beszámolt róla Annának. Másnap délelőtt Lilla azt mondta Zsófinak: „Megmondtam Annának, hogy valószínűleg te is jössz síelni, és nagyon örült neki!” Zsófi erre nem válaszolt semmit, de nagyon ideges lett. eredetileg vissza akarta mondani az utazást, mert nem akart annyi pénzt kiadni rá. Most viszont már félt attól, hogy ha ezt teszi, Anna teljesen megbízhatatlannak fogja tartani. Úgy gondolta, ezt nem teheti meg Annával azok után, hogy az már annyiszor segített neki. Így végül úgy döntött, mégiscsak elmegy a sítúrára.

1. A) Lilla és Anna unokatestvérek.

B) Lilla és Anna barátnők.

2. A) Lilla azért kért meg Zsófit, hogy tartson velük a sítúrán, mert két embernek túl drága lett volna az utazás.

B) Lilla azért kérte meg Zsófit, hogy tartson velük a sítúrára, mert nem akart Annával kettesben menni.

3. A) Lilla azért mondta azt Annának, hogy Zsófi is velük tart, mert ezzel meg akarta akadályozni, hogy Zsófi visszalépjen.

B) Lilla azért mondta azt Annának, hogy Zsófi is velük tart, mert nagyon megörült ennek a lehetőségnek.

4. A) Zsófi eredetileg vissza akarta mondani az utazást, mert nem akart pénzt kiadni rá.

B) Zsófi eredetileg vissza akarta mondani az utazást, mert nem szívesen ment volna sítúrára Annával.

5. A) Zsófi azért nem akarta cserben hagyni Annát, mert az sokszor segített neki.

B) Zsófi azért nem akarta cserben hagyni Annát, mert félt tőle.

6. A) Zsófi tudta, hogy Lilla nem tudja, hogy ő nem akar velük menni, mert sokallja a költségeket.

B) Zsófi nem tudta, hogy Lilla nem tudja, hogy ő nem akar velük menni, mert sokallja a költségeket.

A gimnazista Kinga barátságban van az osztály két legbefolyásosabb tanulóival, Zsuzsával és Mónival. Az utóbbi időben kissé megingott a helyzete ebben a barátságban, mivel jó kapcsolatban van Verával is, aki Móni egyetlen riválisa az osztályelsőségért folyó versenyben. Kinga tudta, hogy ha nem akarja magát kellemetlen helyzetbe hozni az osztályban, jól teszi, ha minél kevesebbet mutatkozik Vera társaságában. Annál is inkább tisztában van ezzel, mivel Móniék többször is a tudomására hozták, hogy nem nézik jó szemmel a Verával való barátkozást. A harmadik tanév végén Móni és Vera is indultak egy fizika – versenyen, amely előnyöket jelenthetett az egyetemi felvételi szempontjából. Egy nap Móni elújságolta Zsuzsának és Kingának, hogy a könyvtárban rátalált egy könyvre, ami nagyon hasznos a versenyre való felkészülés szempontjából. Kinga rögtön tudta, hogy szólnia kellene erről Verának. Viszont tartott attól, hogy ha Vera is hozzájut a könyvhöz, Móniék rögtön tudni fogják, kitől szerezte az információt. Ekkor észrevette, hogy a folyosón mögöttük jövő fiú nem más, mint Vera barátja, és még hallótávolságban is van. Odafordult Mónihoz, és jó hangosan így szólt hozzá: „Ne mondd, tényleg megvan a Szilágyi-féle könyv a Megyei Könyvtárban? Nem gondoltam volna, azt hittem, itt nem lehet hozzájutni!”

1. A) Kinga az osztály legbefolyásosabb tanulója.
B) Kinga barátságban van az osztály legbefolyásosabb tanulóival.
2. A) Kinga tudta, hogy Mónit zavarja az ő barátsága Verával.
B) Kinga tudta, hogy Mónit nem zavarja az ő barátsága Verával.
3. A) Móni rátalált a Szilágyi-féle könyvre a Városi Könyvtárban.
B) Móni rátalált a Szilágyi-féle könyvre a Megyei Könyvtárban.
4. A) Kinga félt elmondani Verának azt, amit a könyvről hallott, mert nem akarta, hogy Móniék megtudják, kitől szerezte Vera az információt.
B) Kinga félt elmondani Verának azt, amit a könyvről hallott, mert nem akarta, hogy Vera megnyerje a fizika – versenyt.
5. A) Kinga azért beszélt hangosan, mert meg volt lepődve, hogy véletlenül rátalált a könyvre.
B) Kinga azért beszélt hangosan, hogy Vera barátja hallja, amit mond.
6. A) Kinga azt gondolta, Vera elmondta a barátjának, hogy szüksége van a könyvre, ezért az fel fog figyelni a könyvről hallott információra.
B) Kinga azt gondolta, Vera nem mondta el a barátjának, hogy szüksége van a könyvre, ezért az nem fog figyelni a könyvről hallott információra.

Simon és András évek óta a legjobb barátok. Eddig semmi nézeteltérés sem volt köztük, de mindez megváltozott, amikor András elkezdett járni Melindával. A lány hamar féltékeny lett Simonra. Úgy érezte, András túl sok időt tölt a barátjával, és olyasmiket is elmond neki, amit inkább a barátnőjével kellene megbeszélnie. Simon is érezte, hogy Melinda nem kedveli, ezért igyekezett a lehető legkevesebb időt tölteni a társaságában. Egy nap Simon egy csomó CD-vel a kezében ment oda Melindához, és megkérte, adja oda azokat Andrásnak. „Nem kérnélek rá, de én ma nem tudok elmenni Andrásékhoz, ő se jött iskolába, és sürgősen el kell juttatnom hozzá ezeket.” – mondta Simon. „Na és miből gondolod, hogy én ma elmegyek Andrásához? Különben se fér el a táskámban ennyi CD.” – válaszolta Melinda. „Aha, persze” - felelte Simon. Amikor András aznap este megkérdezte, nem küldött-e neki Simon néhány CD-t, Melinda így válaszolt: „Nem, nem küldött. Csak odajött hozzám, és megkérdezte, jössz-e ma iskolába, mert oda kéne adnia neked pár CD-t. Mikor mondtam, hogy én szívesen elhozom őket, azt válaszolta, hogy inkább nem bízsa rám.” András erre nagyon dühös lett. Azt mondta, mindig is érezte, hogy Simon nem örül a Melindával való kapcsolatának; és talán itt az ideje, hogy kissé elgondolkozzanak ezen a barátságon. „Ahogy gondolod, András” – válaszolta Melinda.

1. A) Simon Melinda barátja volt, aki féltékeny lett Andrásra.
B) András Melinda barátja volt, aki féltékeny lett Simonra.
2. A) Simon úgy érezte, hogy nem szimpatikus Melindának.
B) Simon úgy érezte, hogy Melinda szimpatikusnak találja őt, de titkolja.
3. A) Melinda azért nem kedvelte Simont, mert úgy érezte, András túl sok időt tölt vele.
B) Melinda azért nem kedvelte Simont, mert úgy gondolta, hogy a fiú el akarja őt távolítani Andrástól.
4. A) Simon azt hitte, Melinda azért nem akarta elvinni a CD-ket Andrásnak, mert azok nem fértek el a táskájában.
B) Simon azt hitte, Melinda azért nem akarta elvinni Andrásnak a CD-ket, mert azt remélte, hogy ezzel rossz fényben tudja feltüntetni Simont András előtt.
5. A) András már másnap reggel megkérdezte, hogy nem küldött-e neki Simon néhány CD-t.
B) András még aznap este megkérdezte, hogy nem küldött-e neki Simon néhány CD-t.
6. A) András sejtette, hogy Melinda össze akarja ugrasztani őt és Simont.
B) András nem sejtette, hogy Melinda össze akarja ugrasztani őt és Simont.
7. A) Melinda azt gondolta, hogy András azt hiszi, hogy Simon ellenzi az ő kapcsolatukat.
B) Melinda azt gondolta, hogy András azt hiszi, hogy Simon nem ellenzi a kapcsolatukat.

Tímea és Dóra osztálytársak. Nem a legjobb barátnők, de azért sokat beszélgetnek egymással. Tímea jó kapcsolatban van a legtöbb osztálytársával, de a gunyoros természetű Dórát nem nagyon kedvelik a többiek. Tímeának az utóbbi időben sok nehézsége volt a magánéletében, olyan természetű gondok, amelyekről nem szívesen beszélt volna másoknak. De egy idő után annyira nyomasztotta mindez, hogy nem bírta magában tartani, és mindent elmondott Dórának. Csak később kezdett el gondolkozni azon, hogy óvatosabbnak kellett volna lennie. Biztos volt benne, hogy ha Dórát magára haragítja, mindent elmond a többieknek. „Mostantól állandóan arra kell majd vigyáznom, nehogy olyasmit tegyek, ami nem tetszik Dórának.”-gondolta. Dóra is elgondolkozott a történeten. Tudta, hogy ezekkel az információkkal elég könnyű lenne Tímeát sakkban tartani. Az sem volna azonban jó, ha Tímea kibeszélné azt, hogy ő milyen rossz véleménnyel van a többiekről. „Jobb lesz, ha vigyázok vele, és hallgatok arról, amit elmondott.”-gondolta. Ezek után – az osztálytársak nem kis meglepetésére – Tímea és Dóra minden eddiginél több időt töltöttek együtt, és nagyon vigyáztak, hogy véletlenül se bántsák meg egymást semmivel...

1. A) Dórát a legtöbb társa kedveli, míg Tímeától idegenkednek.
B) Tímeát a legtöbb társa kedveli, míg Dórától idegenkednek.
2. A) Tímea azért mondta el Dórának a gondjait, mert azt hitte, hogy megbízhat benne.
B) Tímea azért mondta el Dórának a problémáit, mert már nem bírta magában tartani azokat.
3. A) Tímea azért keseredett el, miután elmondta a gondjait Dórának, mert rájött, hogy mostantól fogva Dóra kedvében kell járjon, ha nem akarja, hogy kitudódjanak a titkai.
B) Tímea nem keseredett el, miután elmondta Dórának a gondjait, mert úgy gondolta, Dóra nem használná fel ellene ezeket az információkat.
4. A) Dóra úgy gondolta, nem lenne okos dolog bárkinek is beszélni Tímea problémáiról, mert akkor Tímea nagyot csalódna benne.
B) Dóra úgy gondolta, nem lenne okos dolog bárkinek is beszélni Tímea problémáiról, mert akkor Tímea elmondaná a többieknek, hogy Dóra milyen véleményrel van róluk.
5. A) Tímea úgy gondolta, Dóra pontosan tudja, hogy ő (vagyis Tímea) bármikor úgy dönthet, hogy kitálalja a másikat terhelő információt.
B) Tímea nem gondolta, hogy Dóra tudja, hogy ő (vagyis Tímea) bármikor úgy dönthet, hogy kitálalja a másikat terhelő információt

Az idős Margit nagyon jó viszonyban volt a házvezetőnőjével, Zsófiával. Inkább barátnőként viszonyult hozzá, mint munkaadóként, és mindent elmondott neki az életéről és a családtagjairól, a családi titkokat is. Zsófia már jó hét éve dolgozott Margitnál, amikor a lakásból kezdtek eltűnedezni egyes dísz tárgyak. Margit jó darabig a saját felelősségével igyekezett magyarázni a dolgot, még gondolatban sem akarta Zsófiát vádolni. Végül mégis belátta, hogy csak Zsófia lehet a tettes. Rendkívül elkeserítette az, hogy Zsófia így visszaélt a bizalmával, és azonnal fel akart neki mondani. Hamarosan rájött azonban, hogy ez nem jó ötlet. Sejtette, hogy ha nyíltan megvádolja Zsófiát, az sértettségében Margit minden titkát elmondja majd az ismerőseinek. „Meg kell elégednem annyival, hogy szép csöndesen, vádaskodás nélkül mondok fel neki. Úgyis biztosan sejti már, hogy őt gyanúsítom, de így nem lesz módja megsértődni” - gondolta. Így is tett. Megmondta Zsófiának, hogy ezentúl a lánya fog neki segíteni a háztartásban, így igazán nincs szükség arra, hogy továbbra is házvezetőnője legyen. Zsófia tudta, hogy Margit észrevette a lopásokat, és valójában ezért mond fel neki, de esze ágában sem volt ezt szóba hozni. Mivel ő a maga részéről attól félt, hogy Margit minden lehetséges munkaadónak beszámol a lopásairól, úgy érezte, így talán sikerült olcsón megúsznia a helyzetet.

1. A) Margit otthonából kezdtek eltűnedezni egyes ruhadarabok.
B) Margit otthonából kezdtek eltűnedezni egyes dísz tárgyak.
2. A) Margit kezdetben nem akarta elhinni, hogy Zsófia követte el a lopásokat.
B) Margit kezdettől fogva biztos volt abban, hogy Zsófia követte el a lopásokat.
3. A) Margit azért nem vádolta meg nyíltan Zsófiát, mert nem akarta megbántani.
B) Margit azért nem vádolta meg nyíltan Zsófiát, mert nem akarta magára haragítani.
4. A) Margit azt mondta Zsófiának, hogy azért nincs többé szüksége házvezetőnőre, mert ezentúl a lánya fog segíteni neki.
B) Margit azt mondta Zsófiának, hogy azért nincs többé szüksége házvezetőnőre, mert ezentúl az unokája fog segíteni neki.
5. A) Margit úgy gondolta, Zsófia már a felmondás előtt is sejtette, hogy Margit őt gyanúsítja.
B) Margit úgy gondolta, Zsófia a felmondás előtt még nem sejtette, hogy Margit őt gyanúsítja.
6. A) Margit úgy vélte, hogy ha nem vádolja meg Zsófiát, akkor az nem fog rá annyira megneheztelni, hogy kibeszélje őt az ismerősei előtt.
B) Margit úgy vélte, hogy Zsófia ki fogja beszélni őt az ismerősei előtt, ezért felmondott neki.
7. A) Zsófia tudta, hogy Margit tisztában van a bűnösségével, de nem akarta ezt szóba hozni, mivel úgy vélte, hogy Margit megharagszik és rossz hírért kelti.
B) Zsófia nem tudta, hogy Margit tisztában van a bűnösségével, de nem is akarta ezt szóba hozni, mert félt, hogy akkor Margit megharagszik és rossz hírért kelti.

Zsuzsa és Gábor harmadéves egyetemisták. Elsőéves korukban ismerkedtek össze, és azóta szinte minden szabad idejüket együtt töltik. Gábort egy barátja már régóta hívta, hogy menjenek együtt kirándulni; végül megegyeztek egy szombati napban. Gábor tudta, hogy Zsuzsa nem szereti, ha nélküle megy szórakozni, ezért hívta a lányt is, hogy tartson velük. Zsuzsa beleegyezett, de magában nem örült az ötletnek; egyrészt nem szeretett kirándulni, másrészt nem kedvelte Gábor barátját, és szívesebben töltötte volna a szombatot kettesben a fiúval. Két nappal a kirándulás előtt Zsuzsa elmesélte Gábornak, hogy nemrég összefutott Imrével, egy régi, kedves ismerőssel, és kirándulás helyett inkább meghívná őt szombat délutánra. Nem is baj, hogy Gábor nem lesz ott, hiszen úgyis csak a gimnáziumi emlékek kerülnek majd szóba, azok őt úgysem érdekelnék. Gábor erre nem mondott semmit, de még aznap este felhívta titokban a barátját, és lemondta a kirándulást. Ezután közölte Zsuzsával, hogy sajnos a kirándulásból nem lesz semmi, mert a barátja megbetegedett. A lány erre azt mondta, hogy akkor majd egy másik napra hívja meg Imrét, és azt javasolta, hogy inkább csináljanak szombatra egy közös programot; ebbe Gábor bele is egyezett.

1. A. Gábor megbeszélte a barátjával, hogy szombaton elmennek kirándulni.
B. Gábor megbeszélte egy ismerősével, hogy vasárnap elmennek kirándulni.
2. A. Gábor tudta, hogy Zsuzsa szeret kirándulni.
B. Gábor tudta, hogy Zsuzsa nem szereti, ha nélküle megy szórakozni.
3. A. Zsuzsa azért akarta meghívni Imrét, mert már régen nem beszélgetett vele.
B. Zsuzsa azért akarta meghívni Imrét, mert tudta, hogy ezzel rábírhatja Gábort az otthonmaradásra.
4. A. Zsuzsa azt mondta Gábornak, hogy Imre és ő a gimnáziumi emlékeikről fognak beszélgetni.
B. Zsuzsa azt mondta Gábornak, hogy Imre és ő a gyerekkori emlékeikről fognak beszélgetni.
5. A. Gábor azért mondta le a kirándulást titokban, mert azt gondolta, ha otthon marad, ő is megismerheti Imrét.
B. Gábor azért mondta le a kirándulást titokban, mert azt remélte, ha ő otthon marad, Zsuzsa is meggondolja magát és nem hívja meg Imrét.
6. A. Zsuzsa azért mondta azt, hogy mégse hívja meg Imrét, mert kínosnak érezte volna, ha Gábor és Imre találkoznak.
B. Zsuzsa azért mondta azt, hogy mégse hívja meg Imrét, mert már elérte, hogy Gábor otthon maradjon, és eredetileg sem akarta meghívni Imrét.

Péter érettségi előtt álló középiskolás fiú. A szülei lakásán rendezett házibulin ismerkedett meg Annával, aki azonnal megtetszett neki. Beszélgetésük során kölcsön adott neki egy könyvet, ami kötelező olvasmány volt a negyedikeseknek. Néhány nappal később felhívta Annát és közölte vele, hogy sajnos szüksége van a könyvre. Másnap dolgozatot írnak belőle, így jó volna, ha még aznap hozzá tudna jutni. Megkérte Annát, hogy találkozzanak. Eszter, Anna egyik barátnője, fültanúja volt a beszélgetésnek. Miután titokban szerelmes volt Péterbe, felajánlotta, hogy elviszi neki a könyvet, hiszen úgyis arra lakik. Anna tudta, hogy Eszternek tetszik a fiú, ezért elhárította az ajánlatot. Azt mondta, hogy megígérte Péternek, hogy találkozik vele, és azt hiszi, nem esne jól a fiúnak, ha nem menne el. Péter azt hinné, hogy becsapta. Eszter nem hitte el ezt a kifogást, és azt mondta, hogy rendben, akkor elkíséri Annát, hiszen ő is éppen hazaindul. Anna erre azt mondta, hogy előbb meg kell várnia, míg a szülei hazaérkeznek, így Eszter hamarosan elköszönt.

1. A. Péter könyvtáros
B. Péter végzős középiskolás

2. A. *A házibulit Péter szüleinek lakásán rendezték.*
B. A házibulit Anna szüleinek lakásán rendezték.

3. A. Péter találkozni akart Annával, hogy visszakérje a kölcsönadott könyvet.
B. Anna találkozni akart Péterrel, hogy visszaadja a kölcsönvett könyvet.

4. A. Eszter Anna barátnője volt, aki Péter lakása közelében lakott
B. Eszter Péter barátja volt, aki Anna lakása közelében lakott

5. A. Eszter azt hitte, Anna nem tudja, hogy titokban szerelmes Péterbe
B. Eszter tudta, hogy Anna tudja, hogy titokban szerelmes Péterbe

6. A. Anna tudta, hogy Eszter azért akarja elvinni a könyvet Péternek, mert arra lakik.
B. Anna tudta, hogy Eszter azért akarja elvinni a könyvet Péternek, hogy találkozhasson vele.

7. A. Anna azért nem akarta, hogy Eszter elkísérje, mert szerette volna, ha egyedül találkozhat Péterrel.
B. Anna azért nem akarta, hogy Eszter elkísérje, mert nem akarta, hogy az megtudja, hogy Péterhez megy.

8. A. Eszter azt gondolta, hogy Anna tudja, hogy ő Péter lakása közelében lakik, és így természetesnek tartja, hogy elkíséri egy darabon.
B. Eszter tudta, hogy Anna nem fog örülni annak, ha felajánlja hogy elkíséri, így nem lepődött meg, amikor Anna kifogással élt.

Késő este egy betörő, aki éppen kirabolt egy ékszerüzletet, hazafelé tartott a zsákmánnyal. Sietett, de nem futott, nehogy gyanút keltsen. Nem vette észre, hogy amint átment az utca túlsó oldalára a zebrán, a lámpa pirosat jelzett. Egy közelben járó rendőr észrevette, és figyelmeztetni akarván utána kiáltott: „Hé, álljon meg”. A betörő hátrafordult, észrevette a rendőrt, zavartan ácsorgott, majd azt mondta: „Én nem akartam...csak úgy jött az ötlet hirtelen”. A rendőr ezt nem egészen értette, de a zavarban lévő ember látványára megengyhült: „Jól van, menjen, többet ilyet ne csináljon”. A betörő értetlenül nézett egy darabig, majd hirtelen, mint akinek világosság támad az agyában, lassú léptekkel elindult, és eltűnt az éjszakában.

1. A. A rendőr tudta, hogy a betörő éppen kirabolta az ékszerüzletet.
B. A rendőr nem tudta, hogy a betörő éppen kirabolta az ékszerüzletet.
2. A. A betörő azt hitte, hogy a rendőr tudja, hogy ő kirabolta az üzletet.
B. A betörő azt hitte, hogy a rendőr nem tudja, hogy ő kirabolta az üzletet.
3. A. A rendőr azt gondolta, hogy a betörő amiatt szabadkozik, mert kirabolta az üzletet.
B. A rendőr azt gondolta, hogy a betörő amiatt szabadkozik, mert tilosban kelt át a zebrán.
4. A. A betörő rájött, hogy a rendőr azt hiszi, hogy ő azért magyarázkodik, mert átment a tilos jelzésen.
B. A betörő nem tudta, hogy a rendőr azt hiszi, hogy ő azért magyarázkodik, mert átment a tilos jelzésen.

A két ország között kitört háború során a Zöld hadsereg elfogta a Kék hadsereg egyik felderítőjét. Kihallgatás során meg akarták tőle tudni, hol vannak a Kék hadsereg repülői. Tudták, hogy csak két alkalmas hely van repülőtér kiépítésére, a tengerpart melletti sáv, és a közeli hegy egyik széles fennsíkja. Azt is tudták, hogy a fogoly nyilvánvalóan nem akarja elárulni társait, ezért valószínűleg hazudni fog. Kílításba helyezték, hogy ha nem árulja el a repülőtér helyét, kemény kínvallatásnak vetik alá. A fogoly azt gondolta: „A repülők a hegyekben vannak. Ezek nyilván le akarják bombázni a terepet. Ezt nem hagyhatom”. A vallatóihoz fordult és azt mondta: „Rendben van, elárulom. A repülők a hegyekben vannak”.

1. A. A Zöld hadsereg tagjai meg akarták tudni, hol vannak a Kék hadsereg repülői.
B. A Kék hadsereg tagjai meg akarták tudni, hol vannak a Zöld hadsereg repülői.

2. A. A fogoly nem tudta, hogy a vallatók tudják, hogy a repülők vagy a tengerparton vagy a hegyekben vannak.
B. A fogoly tudta, hogy a vallatók tudják, hogy a repülők vagy a tengerparton vagy a hegyekben vannak.

3. A. A fogoly tudta, hogy a vallatók azt gondolják, hogy félre akarja őket vezetni.
B. A fogoly tudta, hogy a vallatók nem tudják, hogy igazat mond-e nekik vagy hazudik.

4. A. A fogoly tudta, hogy a vallatók azt hiszik, hogy hazudni fog, ezért az igazat mondta, abból a célból, hogy megtévessze őket.
B. A fogoly tudta, hogy a vallatók komolyan gondolják, hogy meg fogják kínozni, ezért inkább elmondta az igazságot, azért, hogy megmeneküljön.

Sándor és István szomszédok egy faluban. Gyakran segítenek egymáson kisebb dolgokban. Egy alkalommal Sándor elhatározta, hogy megjavítja a kerítést. Nem volt nagy munka, így nem akart mestert hívni. Ő maga nem ért rá, mert éppen sok munkája akadt, viszont tudta, hogy István ügyes kezű ember. „Fizetek neki tízezer forintot, mert mégiscsak több ez egyszerű szívességnél”- gondolta. István elvállalta, és nekikezdett a munkának. Kiderült azonban hogy azon a héten mégis csak ráér Sándor, mert a tervezett hivatalos munkája elmaradt, így együtt csinálták a kerítést két napon keresztül. A munka elkészültével Sándor arra gondolt, hogy ilyen körülmények között sok ez a tízezer forint, de már nem akarta az ígéretét megmásítani. Sejtette viszont, hogy István vissza fogja utasítani a pénzt. István azonban úgy gondolkodott, hogy ha nem fogadja el az összeget, Sándor lekötelezettnek érezné magát, és a jövőben valószínűleg nem merne visszautasítani semmilyen szívességgkérést. Ez előbb – utóbb megrontaná a jószomszédságot. Sándor meglepetésére István elfogadta a tízezer forintot.

- 1.A. Sándor elhatározta, hogy megkéri Istvánt, javítsa meg neki a kerítést.
B. István elhatározta, hogy megkéri Sándort, javítsa meg neki a kerítést.
- 2.A. Sándor arra gondolt, hogy István vissza fogja utasítani a pénzt.
B. Sándor arra gondolt, hogy István nem fogja visszautasítani a pénzt.
- 3.A. István azt gondolta, hogy – amennyiben nem fogadja el a pénzt - Sándor azt fogja gondolni, hogy ha István a jövőben szívességet kér tőle, azt nem utasíthatja el.
B. István azt gondolta, hogy – amennyiben nem fogadja el a pénzt - Sándor azt fogja gondolni, hogy ha István a jövőben szívességet kér tőle, azt mindig vissza kellene majd utasítania.
- 4.A. István nem akarta, hogy Sándor úgy érezze, hogy őmiatta kényszerhelyzetbe került a jövőbeli kéréseket illetően.
B. István nem akarta, hogy Sándor azt gondolja, hogy ő kényszerhelyzetben van a jövőbeli kéréseket illetően.
- .

Ilona, Eszter, és Katalin évfolyamtársak, ráadásul ugyanarra a szemináriumra járnak. Ilona és Eszter jó barátok, de Katalinnal szemben mindkettőjüknek vannak bizonyos ellenérzéseik. Az említett szemináriumon az a tanár elgondolása, hogy két hallgatónak érvelni kell bizonyos jelenség mellett vagy ellen, és a vitában való részvétel alapján kapnak minősítést. Egy ilyen szeminárium lesz holnap, ahol Eszter és Katalin lesznek a vitázó felek. Ma este azonban Ilona meglepő felfedezésre jutott. Észrevette, hogy Katalin egy lemásolt anyagot hagyott az asztalon, amiről közelebbi rátekintésre kitűnt, hogy barátnője, Eszter másnapi vitaanyaga. Eszter esélyeit a vitán – és ezzel minősítését – lényegesen ronthatja, hogy előadás-tervezete illetéktelen kezekbe került. Ahogy Ilona pillantása erre az írásra tévedt, észrevette, hogy Katalin őt nézi, és ingerülten rászól: „Ha beárulsz a professzornál, nagyon megnehezítem a dolgodat, ha majd te szerepelsz a szemináriumon.” Ilona tudta, hogy ez nem üres fenyegetés: Katalin nagyon befolyásos a csoportban, sok társukat maga mellé tudja állítani. Ezért amikor hazament, csak barátnőjét, Esztert hívta fel, és elmesélte neki a történetet, hozzátéve, hogy ha tud, írjon egy másik tervet a holnapi szemináriumra.

- 1.A. Ilona azt gondolta, hogy Katalin be akarja csapni Esztert.
B. Ilona nem sejtette, hogy Katalin be akarja csapni Esztert.
- 2.A. Ilona észrevette, hogy Katalin rájött, hogy Ilona tudja, hogy Katalin rosszban sántikál.
B. Ilona azt gondolta, hogy Katalin azt hiszi, Ilona nem tudja, hogy Katalin rosszban sántikál.
- 3.A. Ilona tudta, hogy Katalin komolyan gondolja a fenyegetését.
B. Ilona azt hitte, hogy Katalin nem gondolja komolyan a fenyegetését.
- 4.A. Ilona nem félt Katalin bosszújától, ezért elhatározta, hogy felhívja Esztert, abból a célból, hogy elmondja mi történt.
B. Ilona félt Katalin bosszújától, ezért elhatározta, hogy csak Esztert hívja fel abból a célból, hogy elmondja mi történt.

Lajos egy postahivatalt keresett, hogy átvegye a részére érkezett ajánlott levelet. Megkérdezte Pétert, hogy meg tudná-e neki mondani, hol talál postát a közelben. Péter azt mondta, úgy gondolja, hogy van egy a Kifli utcában. Amikor Lajos odaért, zárva találta a hivatalt. Egy tábla volt kiakasztva az ajtóra, amely azt közölte, hogy elköltöztek egy új épületbe a Zsemle utcába. Lajos elment ide és megtalálta az új postahivatalt. Amikor befordult volna az ajtón, eszébe jutott, hogy otthon hagyta a személyi igazolványát. Tudta, hogy e nélkül nem fogja megkapni az ajánlott levelet, így üres kézzel tért haza.

1. A. Lajos azért akart a postára menni, hogy bélyeget vegyen
B. Lajos azért akart a postára menni, hogy átvegye az ajánlott levelét
2. A. Péter úgy gondolta, hogy Lajos talál egy postahivatalt a Kifli utcában.
B. Péter úgy gondolta, hogy Lajos talál egy postahivatalt a Zsemle utcában
3. A. Lajos azt gondolta, hogy Péter tudja, hogy a posta a Zsemle utcában van.
B. Lajos azt gondolta, hogy Péter tudja, hogy a posta a Kifli utcában van.
4. A. A Kifli utcában lévő postahivatal ajtaján volt egy tábla, amely azt közölte, hogy a Zsemle utcába költöztek.
B. A Kifli utcában lévő postahivatal ablakában volt egy tábla, amely azt közölte, hogy a Zsemle utcába költöztek.
5. A. Lajos azt gondolta, hogy Péter azt hiszi, hogy ő (Lajos) ajánlott levélért megy.
B. Lajos azt gondolta, hogy Péter nem tudja, hogy ő (Lajos) ajánlott levélért megy
6. A. Amikor Lajos a postahivatalhoz ért, rájött, hogy nem tudja elhozni az ajánlott levelet, mert otthon hagyta a személyi igazolványát.
B. Amikor Lajos a postahivatalhoz ért, rájött, hogy nem tudja elhozni az ajánlott levelet, mert otthon hagyta a hivatali értesítőt.